

**Er
gaat een
wereld
open**

10 jaar Cultuurtraject
voor het Rotterdamse onderwijs

We gaan op reis

Waar gaan we heen? Naar het Schouwburgplein met al zijn zalen vol film, muziek en toneel? Of trekken we langs de oevers van de Maas, op zoek naar verborgen ateliers en maritiem erfgoed? Blijven we in het centrum of wordt het Delfshaven, Crooswijk of het Zuiderpark? Rotterdammers hebben het maar goed. De stad barst van de cultuur. Er valt zoveel te ontdekken.

Zo'n ontdekkingsstocht moet je jong beginnen. Op school bijvoorbeeld. Voor scholieren van 4 tot 16 jaar biedt de SKVR al tien jaar lang een afwisselend programma van activiteiten: het Cultuurtraject. Elk jaar, tweemaal per jaar, gaan duizenden scholieren op reis. Letterlijk en figuurlijk. Soms blijven ze op school, de allerjongsten in ieder geval, vaak gaan ze op pad. Altijd ontdekken ze iets nieuws: een kunstvorm, een instelling, een bijzonder stukje van de stad. Eigen en andermans talent, eigen en andermans verbeelding. Het Cultuurtraject is een avontuur.

Sinds 1998 verzorgt de SKVR het Cultuurtraject, een veelzijdig cultuur-educatief programma voor Rotterdamse scholieren. Bijna 300 Rotterdamse scholen voor primair en voortgezet onderwijs en tientallen culturele instellingen, gezelschappen, kunstenaars en kunstdocenten werken eraan mee. Door al die dwarsverbanden konden we in die tien jaar veel bereiken. De inzet en betrokkenheid van allen die in het Cultuurtraject een rol spelen, de duizenden leerlingen die het traject volgden voorop, maken dit programma tot een grootstedelijk succesverhaal.

Het hele verhaal vertellen is onmogelijk. Elk jaar kunnen scholen kiezen uit zo'n honderd projecten. Elk jaar verandert het aanbod. Dit boek kan niet meer dan een indruk geven van het Cultuurtraject. In tien verhalen over tien projecten komen verschillende betrokkenen aan het woord. We gaan langs scholen, de aula in of een leslokaal. We komen in musea, theater- en concertzalen. Soms blijven we binnen, soms gaan we naar buiten. In kleine groepjes of in groten getale. Want dat is het Cultuurtraject: grootschalig en intiem, dichtbij huis en heel ver weg. Gaat u met me mee?

Dirk Monsma, directeur Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam

Verantwoording

Dit boek is tot stand gekomen dankzij bijdragen van medewerkers van een aantal Rotterdamse onderwijs- en culturele instellingen en de SKVR, in het bijzonder:

Anne Marie Backes (SKVR)
Bert van Bommel (De Toren van Geluid)
Joop Clarijs (Gemeentewerken Rotterdam)
Deborah Donker (docent dans)
Ingrid Duindam (SKVR)
Ria van Duren (OBS de Barkentijn)
Robina Duijvesteijn (OBS de Barkentijn)
Ellen Dijkstra (beeldend kunstenaar)
Diederiek Gülcher (SKVR)
Yvonne van der Haven (SKVR)
Adri Hilhorst (SKVR)
Els van der Jagt (Onafhankelijk Toneel)
Ottilie van der Jagt (SKVR)
Mimoun Himmit (Mobiliteit in Muziek)
Anne Keereweer (docent beeldende kunst)
Nico de Koning (Lucia Petrus Mavo)
Jikke Kuiper (Gemeentewerken Rotterdam)
Nel Konings (Einstein Lyceum)
Paul van de Laar (Historisch Museum Rotterdam)
Betty van der Lans (Nova College Slinge)
Eva Monen (SKVR)
Dirk Monsma (SKVR)
Karen de Moor (Museum Boijmans van Beuningen)
Fred van Ommen (PCB Het Waterschip)

Cornelis Pons (docent journalistiek)
Katinka Reinders (Rotterdams Philharmonisch Orkest)
Arthur Rosenfeld (Meekers Uitgesproken Dans)
Marja van Rossum (docent filosofie)
Marleen Rozenbrand (docent beeldend)
Ton Simons (Dance Works Rotterdam)
Liesbeth Slats (SKVR)
Quinten Smith (SKVR)
Pepijn Verhoeven (SKVR)
Ingrid van Vugt (Arentschool)
Wil Walvis (SKVR)
Liesbeth van Well (Pluspunt)
Henk Weltevreden (docent journalistiek)
Sylvia Wiegers (SKVR)
Jessica Willems (docent dans)

De SKVR bedankt ook alle:

- educatiemedewerkers van culturele instellingen;
- rondleiders;
- gastvrouwen- en heren;
- kunstenaars;
- kunstdocenten;
- planningsmedewerkers, projectcoördinatoren en medewerkers vervoersdienst SKVR;
- leerkrachten, leraren, conciërges, directeuren, cultuurcoördinatoren en contactpersonen van Rotterdamse scholen primair en voortgezet onderwijs
- andere mensen die kinderen en jongeren een warm hart toedragen en samen het Cultuurtraject tot een succes maken.

Inhoud

Wat is het Cultuurtraject? 6

Tien jaar Cultuurtraject 12

1 Een stad van trommels, toeters en bellen 14

2 Ik voel me blij dat ik een boze tekening mag maken 20

3 Spel tussen de sterren 24

4 Gewone bloemen verwelken ook 28

5 Romeo en Julia in Rotterdam 34

6 Waarom zou je dat doen? 40

7 Muziek uit het hart (In de aula van de school) 46

8 Geschiedenis, dat ben je zelf 50

9 Moderne dans van heel dichtbij 56

10 Kalverliefde voor de kunst 62

Rotterdamse culturele instellingen
Kunstenaars en kunstdocenten

Kleuterconcert
Toren van geluid
OBS De Barkentijn

Kunstenaar in de klas
Anne Keereweer
KBS Paus Johannes

Dansvoorstelling
Meekers Uitgesproken Dans
Arentschool (Brede school)

Ik mis je zo
Gemeentewerken Rotterdam
Pluspunt
Centrum Kinderfilosofie Nederland

Concertbezoek
Rotterdams Philharmonisch Orkest

Schildpad met Roos en Mes
Onafhankelijk Toneel

Van Hiphop tot Rai
Stichting Mobiliteit In Muziek (MIM)
Einsteincollege

WWWWW, Rotterdam, mijn ID
Historisch Museum Rotterdam
Radio Rijnmond
Nova College Slinge

Make Dance Work
DanceWorks Rotterdam
Lucia Petrus MAVO

Colors of love
Museum Boijmans Van Beuningen

Colofon

Dit is een uitgave van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (2008)

ISBN/EAN: 978-90-72341-17-4

Auteurs

Eric Burgers en Annemarie Estor (Direct Dutch Publications, Den Haag)

Eindredactie

Anne Marie Backes, Dirk Monsma, Wil Walvis, Sylvia Wiegers

Vormgeving

Ab Bol (Lumen, Rotterdam)

Fotografie

Rinie Bleekers

Robbert Huffenreuter (kleine foto's op pagina 15 en 17)

Janna Bathoorn (pagina 24 t/m 27)

Floor Godefroy (pagina 34, 35, 37 t/m 39)

Nino P (pagina 36)

Druk

Drukkerij C. Haasbeek b.v., Alphen aan den Rijn

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Vermenigvuldigen van informatie uit deze publicatie is toegestaan, mits deze uitgave als bron wordt vermeld.

Wat is het

Cultuurtraject?

Een ontdekkingsreis

Allereerst een reis die leerlingen maken van hun vierde tot en met hun zestiende. Ofwel van de kleuterklas tot en met het derde jaar van het voortgezet onderwijs. Het is een tocht vol onverwachte confrontaties en intrigerende ontmoetingen. Een ontdekkingsreis door een soms spannende, dan weer grappige, maar altijd verrassende nieuwe wereld.

Waar leidt de reis naartoe? Leerlingen van scholen die jaarlijks aan het Cultuurtraject meedoen, maken kennis met alle kunst disciplines, cultureel erfgoed en media. Dat gebeurt aanvankelijk binnen de muren van de school. Vanaf groep 5 gaan ze steeds vaker naar buiten, bezoeken Rotterdamse kunst-, cultuur- en erfgoedinstellingen en komen op tal van cultuurgebonden locaties. Men verplaatst zich altijd groepsgewijs, onder toezicht, meestal per tram, bus of metro. Aan het eind van het Cultuurtraject is de jonge reiziger bekend en vertrouwd met de kunsten in het algemeen en de plekken in de stad waar ze worden beoefend en vertoond.

Wat houdt de reis in? Gedurende elf schooljaren neemt een leerling deel aan meer dan twintig projecten. Deze voeren hem langs concertzalen, theaters en musea. Brengen hem in contact met beeldend kunstenaars, dansers, acteurs, fotografen en muzikanten. Met regisseurs, choreografen, filmmakers en ontwerpers. Met denkers en met makers, amateurs en professionals. Tijdens die ontmoetingen wordt hij gevraagd om te kijken, te luisteren, zich open te stellen en te beleven. Maar ook om zelf te doen en

zo spelenderwijs te ontdekken wat kunst maken vermag. Zingen, schrijven, dansen, tekenen, filmen. Bewerken, monteren, mengen, mixen. Alles komt minstens een keer langs. En altijd is er ruimte om te interpreteren en te reflecteren.

Wat neemt de reiziger mee? Om te beginnen, niets. Maar vanaf de eerste verwondering over de inhoud van een leskist in groep 1 komt er jaarlijks bagage bij. Elke deelnemer verwerft bijzondere kennis, inzicht en vaardigheden die hem de rest van zijn leven van pas komen. Dat niet alleen, elke ontmoeting met kunst en cultuur laat een indruk achter. De schok van het nieuwe, misschien, of juist de herkenning van iets dat de moeite waard is. Elke indruk voedt de zintuigen en vormt de smaak. Sommige indrukken blijken onuitwisbaar. Voor hen die van huis uit weinig of helemaal niet met kunst en cultuur in aanraking komen, biedt het Cultuurtraject een unieke gelegenheid om deze bagage te vergaren. Want zoals reizen de horizon verbreedt, biedt het Cultuurtraject een verrijking van de schooltijd en legt daarmee een stevig fundament onder het cultureel burgerschap van duizenden Rotterdammers.

“Een jong kind kun je het kunsteigen proces laten beleven, het kind met de kunstenaar laten resoneren. Primair gevoel is dan het uitgangspunt. Iets oudere kinderen neem je mee aan de hand van een thema of laat je kennismaken met een techniek. Jongeren zijn sneller geïnteresseerd in de praktische kant van de kunstbeoefening: dansers die in topconditie moeten

blijven, musici die dezelfde noten telkens opnieuw spelen om een stuk in de vingers te krijgen. De disciplines worden ook meer als zodanig herkend. Het Cultuurtraject is een ontwikkelingstraject. Waar de kleuter vooral doet en daarvan geniet, is de scholier van 15 zich bewust geworden van een heel bijzondere, diverse wereld bevolkt door een eigen soort mensen, met eigen regels en eigen plekken in de stad. Het aanvankelijk lege begrip ‘kunst’ heeft betekenis gekregen.”

Anne Marie Backes, hoofd Voortgezet Onderwijs SKVR

Bereik

- 48.000 leerlingen in het primair onderwijs/ca. 250 scholen (2007)
- 10.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs/40 scholen (2007)

Doelstellingen

- Leerlingen kennis laten maken met alle kunst disciplines, media en cultureel erfgoed en met de culturele instellingen in Rotterdam
- Een bijdrage leveren aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van de leerling
- De cultuurparticipatie van de leerlingen verhogen

Vaste ingrediënten

- Cultuureducatie in projectvorm
- Alle kunst disciplines komen aan bod
- Activiteiten op school en op locatie in de stad
- De meeste projecten bestaan uit een receptief en een actief deel
- Elke leerling neemt tweemaal per jaar deel aan een project
- Programmering sluit aan bij de ontwikkelingsfase van de leerling

Een knooppunt

In het Cultuurtraject komen Rotterdammers samen. De stad telt circa 1,3 miljoen inwoners met ongeveer 170 verschillende nationaliteiten. De sociale en etnische diversiteit van deze gemeenschap is groot. Rotterdam kenmerkt zich door vernieuwing en eigentijdsheid. Deze eigenschappen maken het voor kunstenaars en cultureel ondernemers aantrekkelijk zich in deze stad te vestigen en te manifesteren. Zij krijgen hier ook de ruimte voor. Rotterdam kent zodoende een zeer prettig cultureel klimaat. De stad is gezegend met instellingen van wereldformaat, onder meer op het gebied van muziek, architectuur, film en dans. Tegelijkertijd steken kleinschalige creatieve initiatieven voortdurend de kop op, bijvoorbeeld met betrekking tot hiphop, nieuwe media, design en grafisch ontwerp. Maar zeker ook als gevolg van vernieuwingsdrang binnen meer traditionele culturele kaders. Door een groeiend aantal jongeren is er ook sprake van een dynamische jongerencultuur. In het Cultuurtraject zijn deze eigenschappen van de Rotterdamse leefgemeenschap duidelijk terug te zien.

In het Cultuurtraject komen onderwijs en cultuur samen. Het jaarlijkse programma is een uitwerking van het feit dat scholen een vraag hebben en culturele instellingen een aanbod. Wie brengt ze bij elkaar? Met het verdwijnen van vakleerkrachten voor kunstzinnige vakken in met name het primair onderwijs, in de loop van de jaren tachtig, kwam de expertise op het gebied van kunst- en cultuureducatie te liggen bij stedelijke centra

voor de kunsten zoals de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam. De SKVR biedt, als onderdeel van haar kerntaken, al langer dan tien jaar cultuureducatieve activiteiten voor onderwijsinstellingen. Mede door beleid en financiële prikkels van de overheid nam de behoefte aan structurele en deskundige programmering in de loop van de jaren negentig echter toe. Zodanig dat de SKVR in nauw overleg met scholen en aanbieders van culturele activiteiten besloot tot de ontwikkeling van een continue en in al zijn variëteit consequente lijn van activiteiten waarmee zowel de kerndoelen van het onderwijs als de educatieve doelen van het culturele veld worden bereikt: het Cultuurtraject.

In het Cultuurtraject komen mensen en inspanningen samen. Kinderen, jongeren, volwassenen. Leerlingen, leerkrachten, kunstdocenten, kunstbeoefenaren, organisatoren, programmeurs en begeleiders. Zij koesteren wensen, voeren activiteiten uit, creëren en consumeren. Voor scholen fungeert de SKVR voornamelijk als regisseur. Hen wordt ook gevraagd naar hun ervaringen met en meningen over het aanbod, per project en over het geheel. De SKVR blijft bovendien voortdurend in gesprek met scholen en gebruikt hun inbreng om de programmering te verbeteren. De aard van de relatie met aanbieders van culturele activiteiten wisselt. Zo kan het zijn dat een instelling binnen het Cultuurtraject zelfstandig een educatief project ontwikkelt en uitvoert. In de praktijk werken SKVR en instellingen vaak samen aan een educatief project. De SKVR adviseert over

vorm en inhoud en schakelt freelance kunstenaars in om als docent of workshopbegeleider te fungeren. In enkele gevallen produceert de SKVR zelfstandig een project, wanneer scholen vragen naar iets wat niet wordt aangeboden. In het algemeen geldt dat de SKVR als coördinator van het Cultuurtraject het overzicht bewaart, contacten legt, tijdige afspraken maakt, plannings verzorgt en alle wensen, ideeën en activiteiten op elkaar afstemt zodat een evenwichtig en samenhangend programma ontstaat.

“De culturele stad is meer dan gesubsidieerde instellingen. Wij werken niet alleen samen met de gevestigde instellingen, maar betrekken de vele kleine initiatieven, zoals poppodia en dansgezelschappen, en individuele kunstenaars, in de programmering. Sterker nog, zonder individuele kunstenaars zou de helft van het huidige Cultuurtraject niet bestaan.”

Eva Monen, projectcoördinator Voortgezet Onderwijs SKVR

Het verhaal van een spannende vreemdeling

Dans, Muziek, Theater, Beeldende Kunst, Media en... Cultureel Erfgoed. Naast alle kunst biedt het Cultuurtraject al vanaf het prille begin confrontaties met cultuurgeschiedenis. “Een kleuterproject als *Van wie is die koffer draait al jaren*,” vertelt Wil Walvis, projectcoördinator Primair Onderwijs. “De opzet is eenvoudig: een gevulde koffer arriveert op school. Maar van wie? Waarvandaan? De kinderen praten over de voorwerpen. En kijk, de persoon in kwestie komt zomaar op bezoek. In je eigen klas! Hij vertelt wie hij is en praat over de exotische inhoud van zijn valies. Dan neemt hij de koffer weer mee.” Jammer. Einde verhaal.

“Nee hoor. De dag erop ga je met je klas naar het museum. Want het verhaal van de spannende vreemdeling is nauw verbonden met de collectie van een van de vijf musea met wie we dit doen: Museum Boijmans van Beuningen, het Schielandshuis, het Wereldmuseum, het Maritiem Museum en het Onderwijsmuseum. In het museum is de inmiddels minder vreemde vreemdeling er weer om je rond te leiden in zijn wereld.”

“De leerkracht kan er heel veel uithalen omdat het project mogelijkheden biedt om op een speelse manier met taal, geschiedenis en wereldoriëntatie bezig te zijn. Bovendien kun je veel spanning inbouwen, er een echte ontdekkingstocht van maken.”

Een groeiproces

Het zelf beoefenen en ervaren van cultuur is de basis van het culturele leven [...]. Juist jongeren moeten opgroeien met cultuur, dit legt de basis voor de waardering van en ontvankelijkheid voor cultuur op latere leeftijd. Drempels moeten worden weggenomen [...]. Iedere jongere tot 18 jaar dient, actief of passief, vertrouwd te raken met één of meer kunstvormen.

Uit Kunst van Leven; hoofdlijnen cultuurbeleid, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007

Cultuurparticipatie als grondgedachte

Het Cultuurtraject anno 2008 is een concrete invulling van het begrip cultuurparticipatie. Het Cultuurtraject leidt tot deelname aan een scala van culturele activiteiten, actief en receptief, en tot bewustwording van de culturele omgeving. Dat is het resultaat van een groeiproces. In de afgelopen en huidige beleidsperiodes hebben de gemeentelijke en Rijksoverheid het belang van cultuureducatie op school nadrukkelijk onderstreept. In 1996 werd een speciaal programma Cultuur en School in het leven geroepen om leerlingen in het voortgezet onderwijs in aanraking te brengen met kunst en cultureel erfgoed. Niet alleen omwille van culturele ontwikkeling, maar ook met het oog op verwerving van kennis en competenties. Al halverwege de jaren negentig heeft de gemeente Rotterdam alle gesubsidieerde culturele instellingen opgedragen 1% van de gemeentelijke bijdrage aan educatie te besteden. Voorts heeft de introductie van cultuurvouchers voor de basisvorming voortgezet

onderwijs de vraag naar cultuureducatief aanbod alleen maar vergroot. Onder invloed van de Regeling Versterking Cultuureducatie (2004) voor het primair onderwijs is vooral meer behoefte gekomen aan activiteiten op school, naast het Cultuurtraject. Al deze maatregelen hebben, direct of indirect, bijgedragen aan de ontwikkeling en vorming van het Cultuurtraject.

Toen wij in Rotterdam vertrokken...

Al vanaf midden jaren negentig verzorgde de afdeling Primair Onderwijs het zogenaamde Kunstenpakket, dat dezelfde kenmerken had als dat wat het Cultuurtraject zou gaan heten.

De naam Cultuurtraject werd echter in eerste instantie gegeven aan het aanbod voor voortgezet onderwijs zoals dat in 1998 is gelanceerd. De naam Kunstenpakket is in 2004 veranderd in Cultuurtraject.

Wat is er sinds de introductie van het Cultuurtraject gebeurd? Al met al is cultuureducatie professioneler geworden. De dienstverlening van de SKVR is veranderd. Werden activiteiten door de SKVR voorheen losstaand aan scholen aangeboden, met de invoering van het Cultuurtraject is er sprake van een strakke jaarplanning en een gegarandeerde toewijzing van een project aan een school. Scholen weten waar ze aan toe zijn. Op sommige scholen is een cultuurcoördinator aangesteld, waarmee de SKVR een vaste gesprekspartner heeft gekregen. Zoals gezegd is er sowieso meer vraag gekomen naar cultuureducatie. Instellingen zijn zelf meer educatief aanbod

gaan ontwikkelen. Dit heeft ertoe geleid dat de SKVR zich gaandeweg meer als regisseur en adviseur en nauwelijks meer als producent is gaan opstellen.

De ontwikkeling van educatief beleid bij culturele instellingen en de inzet van vakdocenten en kunstenaars hebben een verschuiving in de benadering van cultuureducatie teweeg gebracht. Projecten worden steeds vaker samengesteld vanuit de vraag: hoe ziet de belevingswereld van het kind eruit? In plaats van: hoe presenteer ik mijn collectie of voorstelling? Bij de grote instellingen heeft het Cultuurtraject de ogen voor de nabije omgeving geopend. Er wordt meer aandacht besteed aan Rotterdamse jeugd en onderwijsinstellingen. Bepaalde vragen worden ook expliciet gesteld. In welke fase van hun ontwikkeling zitten de kinderen die we bij de cultuur willen betrekken? Hoe spreken we hen aan?

Door het bereiken van kinderen, cultuurparticipatie, als leidraad te hanteren, is de SKVR ook in gesprek gekomen met het culturele veld om te bepalen hoe je dat doet. Instellingen hebben geleerd om een nieuw en jonger publiek aan te spreken. Nu is er volop ruimte om mee te denken over de inhoud van een educatief programma. Die omslag heeft de SKVR beter in staat gesteld om als brug tussen onderwijs en kunstinstelling te fungeren. Er is in tien jaar tijd veel geleerd en het Cultuurtraject groeit mee. Met meer multidisciplinaire projecten. Met meer keuzevrijheid voor scholen. Alle projecten zullen in dezelfde vorm worden aangeboden

- receptief in combinatie met een workshop of activiteit - wat de eenheid van het Cultuurtraject verder versterkt.

Het Cultuurtraject heeft in tien jaar tijd grote aantallen Rotterdamse scholieren een venster op een andere wereld geboden. Dat dit de verdienste is van alle betrokken partijen, spreekt eigenlijk vanzelf. Het Cultuurtraject, en alle inspanningen die eraan ten grondslag liggen, heeft ontegenzeggelijk bijgedragen aan de verankering van cultuureducatie in de Rotterdamse gemeenschap. Tussen cultuur en onderwijs zijn sterke banden gesmeed, prachtige projecten hebben het licht gezien. De scholieren van tien jaar terug hebben het traject inmiddels afgelegd. Maar nieuwe reizigers dienen zich aan. Instappen allemaal.

“Je bent telkens weer bezig om iets te ontsluiten dat niet vanzelfsprekend binnen het bereik van Rotterdamse kinderen ligt. Ook al leven niet alle projecten als onvergetelijke herinneringen voort, elke jongere die de schouwburg ingaat en denkt ‘hier ben ik al eens geweest met de school, dat vond ik toen best spannend’ is er één.”

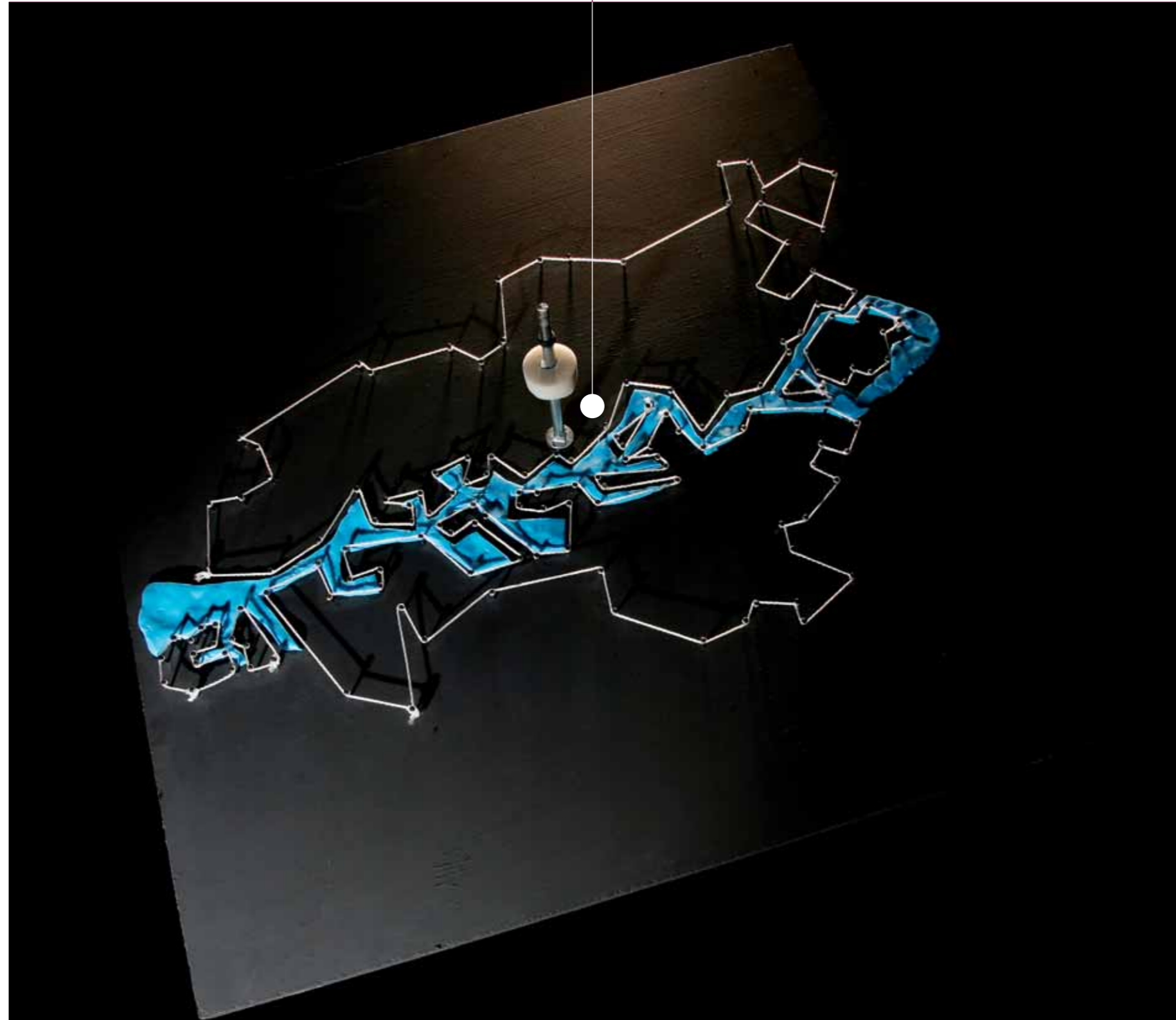
Sylvia Wieggers, hoofd Primair Onderwijs SKVR

Tien jaar Cultuurtraject: Rotterdamse culturele instellingen

- Albeda Danscollege
- Belasting en Douane Museum
- Bibliotheek Rotterdam
- Bibliotheektheater
- Boekhandel Donner
- Centrale Discotheek Rotterdam
- Centrum Beeldende Kunst / Artotheek
- Centrum voor Hedendaagse Kunst
- Witte de With
- Chabot Museum
- Cinerama filmtheater
- Circus Rotjeknor
- City Informatiecentrum
- Codarts
- Concert- & Congresgebouw De Doelen
- Conny Janssen Danst
- Cool! The Tango Collective
- Dance Works Rotterdam
- Dansateliers
- Dansschool Radia
- De Delft
- De Hoekstee (wijkaccomodatie)
- De Tamboer (wijkaccomodatie)
- Digital Playground
- Gato Bizar
- Gemeentearchief Rotterdam
- Gemeentewerken Rotterdam
- Hal4
- Havenmuseum
- Herenplaats, Galerie Atelier
- Het Keramiekmuseum
- Historisch Museum 'De Dubbele Palmboom'
- Historisch Museum 'Het Schielandshuis'
- Internationaal Film Festival Rotterdam
- Jazz International Rotterdam
- Jeugdtheater Hofplein
- Jeugdtheatergezelschap Het Waterhuis
- Kunsthal Rotterdam
- Lantaren / Venster
- Larenkamp (wijkaccomodatie)
- MAMA Showroom for Media and Moving Art
- Marinierskapel
- Mariniersmuseum
- Maritiem Museum Rotterdam
- Meekers Uitgesproken Dans
- Mobiliteit in Muziek
- Museum Boijmans Van Beuningen
- Musica (wijktheater)
- NAI
- Nationaal Onderwijsmuseum
- Natuurhistorisch Museum Rotterdam
- Nederlands Fotomuseum
- Nieuwe Luxor
- Nighttown
- Odeon (wijkaccomodatie)
- Off-corso
- Onafhankelijk Toneel
- Pathé de Kuip
- Pathé Schouwburgplein
- Planet Jr. Productions
- Prinses Theater
- Radio Rijnmond
- RO Theater
- Rogie & Company
- Roodkapje
- Rotown
- Rotterdam Festivals
- Rotterdams Centrum voor Theater
- Rotterdams Lef
- Rotterdams Philharmonisch Orkest
- Rotterdams Wijktheater
- Rotterdamse Schouwburg
- Scapino Ballet Rotterdam
- Spacesoup
- St. Wah Fook Wui
- Stichting Autoped / Boekie Boekie
- Stichting Pluspunt, project Verhalenderwijs
- Stichting Poetry International
- Stichting Theater Kwark
- Studio Hergebruik
- t Klooster (wijkaccomodatie)
- TENT. Centrum Beeldende Kunst
- Theater de Winter
- Theater Maatwerk
- Theater Mimekry
- Theater Stuiter
- Theater 't Kapelletje
- Theater Zuidplein
- Theaterbedrijf Bonheur Rotterdam
- Toren van Geluid
- V2
- Villa Zebra
- Waterfront
- Wereldmuseum Rotterdam
- Willem de Kooning Academie/ Galerie Blaak 10
- WORM

Tien jaar Cultuurtraject: kunstenaars en kunstdocenten

- Coen Aalberts
- Midu Akrif
- Janneke van Amelsvoort
- Hente Anema Beekhuis
- Ludwig Antonissen
- Ellenoor Bakker
- Maarten Bakker
- Annette Behrens
- Marc Belder
- Anat Bendor
- Conny Beneden
- Eke van Berge Henegouwen
- Martin Berghout
- Ellie Bezemer
- Hester Blankestijn
- Maurice Bleeker
- Madeleen Bloemendaal
- Nina Boas
- Kim Boekhout van Solingen
- Marianne Boel
- Bianca Boer
- Paul de Boer
- Stefanie van den Bos
- Hillegon Brunt
- Deborah Campagna
- Donatella Civile
- Anne Contant
- Serginho Daans
- Jan Davids
- Rolf Delfos
- Michiel Deyman
- Frank de Die
- Freek van Diest
- Linda van Dijk
- Esther Dijkstra
- Dorinda Dijs
- Gio Doemoeng
- Tineke van der Does
- Jarka Doeswijk
- Deborah Donker
- Erik van Duijvenbode
- Lillianne Eijkelenkamp
- Janne Eraker
- Philipp Ernsting
- Peter Eurlings
- Sonja Ewalds
- Steffi Garke
- Janneke Geertsma
- Jeroen Geevers
- Julius Geleijnse
- Asha Ghurahoo
- Anouk Gielen
- Caro de Gier
- Clarissa Gomez
- Regina Gortat
- Danny de Graan
- Guido de Groot
- Angelique van Grootel
- Marieke Haandriksman
- Saskia Habermann
- Radia el Hachioui
- Erik Hantelman
- Simon Hendrikse
- Frank Hermans
- Femke van Heugten
- Kim van Heugten
- Mimoun Himmit
- Jos van der Hoff
- Norma Holm
- Jeremine Holt
- Jan Hendrik Hootsen
- Jasmijn Hormann
- Rens Horn
- Ellen Houtman
- Alejandra Huerta
- Vincent In 't Hout
- Edith Janssen
- Lorenzo Jonathas
- Eddie de Jong
- Esther de Jong
- Jesse de Jong
- Ilse Kauffman
- Anne Keereweer
- Arent te Kloese
- Shayveca Kreuger
- Brian von Kriegenbergh
- Jaco Kruidenier
- Marieke Kutttschreuter
- Jeffrey Lacroes
- Willeke Lafeber
- Paulien Landman
- Annika Lau
- Huub Laurens
- Johanne Leemans
- Wim Leenstra
- Roderick de Leeuw
- Daniella Lemmens
- Maïke Lok
- Tigresa Lopez Garcia
- Rozemarijn Lucassen
- Marciano Madretsma
- Nathalie Makila
- Carla van de Mast
- Wanda Meeuws
- Aletta Meijer
- Bas Middelham
- Kimberly Milan
- Eva Monen
- Rob Musters
- Sjoerd Nijenhuis
- Juul Noppers
- Jacqueline van Nugteren
- Karen O'Hare
- Sjoerd van Oortmerssen
- Sarah van Opstal
- Mirjam Pelupessy
- Doron Peper
- Hanneke Piederiet
- Cornelis Pons
- Miranda Popken
- Benjamin Enrique Quentin
- Enio Ramalho
- Johnny Ramos
- Anette Rietveld
- Carmen van der Roest
- Madelene Roovers
- Marja van Rossum
- Marleen Rozenbrand
- Helen Scheepbouwer
- Arie Schilperoort
- Jette Schneijder
- Winston Scholsberg
- Katinka Sedney
- Moshe Sedoc
- Eddy Seesing
- Bruno da Silva
- Myriam Simons
- Han Slinger
- Nadiya Snel
- Tal Sofer
- Fred Sophie
- Hester van Spijk
- Vincent van der Steen
- Johan Steendam
- Lotte Stekelenburg
- Danny Stolker
- Toine Strooij
- Sabine Stuurman
- Indirah Tauwnaar
- Machteld Teekens
- Toos van der Valk
- Mirjam Velthuyzen van Zanten
- Eva Vesseur
- Mauke Vink
- Mirjam Visser
- Miek de Vriese
- Saskia Vugts
- Herman Walthaus
- Yolanda van Welij
- Henk Weltevreden
- Eva van Welzenis
- Erik van Wesel
- Jessica Willems
- Cassandra Willemse
- Fabrina Willemse
- Bernadet van Winden
- Jet te Winkel

Een stad van

trommels, toeters

en bellen

1

De kleuters zijn door de juffen naar binnen geloodst en met hun billen op de banken geschoven.

Bouwvakkers Bert en Bart zijn bezig met het spannen van een roodwit lint om de bouwplaats heen.

“Zeg Bert, hoe groot zou het terrein zijn? Eén stap, twee stappen...” De kinderen tellen luidkeels mee en geven intussen hun ogen de kost. Er is zoveel te zien.

Een hijskraan, een bruggetje, constructies met plankjes en bekkens. Alles van hout, roze, groen en blauw geverfd. “Hé Bert, geef de hamer even aan.” Met een knipoog naar Bob de Bouwer heeft theatergroep De Toren van Geluid het gymzaaltje van Openbare Basisschool de Barkentijn omgetoverd tot een muzikale apenkooi. Dat blijkt wel wanneer de twee al spoedig in de voorstelling hun decor laten weerklinken. Ze trommelen op houten slagwerkinstrumenten, slaan op klokkenspellen, trekken aan bellen. Uit onvermoede hoekjes klinkt een rinkel, een tamtam of een dingdong. De toon is gezet.

Klank voor toon

De theatergroep is een initiatief van Bert van Bommel, die samen met Stan Lambregts deze voorstelling speelt. De groep bestaat inmiddels zes jaar en heeft vier producties voor jonge kinderen ten tonele gebracht.

Van Bommel is een man van vele talenten. Trompettist, timmerman en muziekpedagoog. Voor heel jonge kinderen maakt hij al zo'n jaar of acht houten instrumenten. Onder de naam Tutti Timbri heeft hij een omvangrijk instrumentarium ontwikkeld, bedoeld om peuters en kleuters spelenderwijs geluiden te laten ontdekken. Muziek maken als resultaat van het ordenen van geluiden, is de onderliggende gedachte. Je hoeft er geen instrument voor te leren bespelen en klank gaat in dit geval voor toon. In het project *De Spijker op zijn Kop* dat de SKVR scholen aanbiedt in het verlengde van de gelijknamige voorstelling speelt dit unieke instrumentarium een sleutelrol.

Salvador: “Als ik groot ben wil ik zoiets in de tuin bouwen. Dan pak ik mijn hamer en de draaimachine en ga ik ook liedjes zingen.”

Robina Duijvesteijn, OBS De Barkentijn:

“Je kon wel aan ze merken dat ze het leuk vonden, want terug in de klas waren ze er druk over in gesprek. Er was constant iets om te zien of te horen. En ze mochten zelf meedoen, heel belangrijk voor kleuters. Het taalgebruik vond ik geschikt, met korte zinnen, veel herhaling. Het is goed om al eerder de cd met de liedjes te hebben gedraaid. We hebben ook over de inhoud van de voorstelling gepraat, anders zou het te veel zijn. Ik heb de liedjes trouwens nog even opgezet en de kleurplaat uitgedeeld. Normaliter vinden ze daar niks aan, zo'n kleurplaat. Nu moet de zijkant van de hijskraan geel, zoals in de voorstelling.”

Schuiftoeterorkest

‘We slaan de spijker op zijn kop’ is de titel van het eerste liedje dat Bert en Bart zingen. Sommige kleuters zingen stukjes van de tekst mee. Geen verrassing, want een cd met de liedjes maakt deel uit van het lesmateriaal. Als het goed is, hebben de kinderen ze eerder gehoord en, nog beter, geoefend.

“Zeg Bert, heb jij de zaag ook gezien?” Rode lijn in het verhaal is de intentie om van de stukken die over de vloer liggen verspreid, een geheel te maken: een muziekstad. Dat gaat niet vanzelf. Zo hangt er een rood touwtje aan de hijskraan waar je absoluut niet aan mag trekken. Als Bert dat dan toch doet, valt een hele lading blokken naar beneden. Gelukkig staan er vier kleine kruiwagens klaar en zijn evenzoveel kinderen bereid de boel op te ruimen.

Of dan haalt Bert een schuiftoeter tevoorschijn en vraagt: “Zijn er kinderen die in een schuiftoeterorkest willen spelen?” En voor je het weet sjokt een stoet gelegenheidsblazers door het dorp in aanbouw. Alsof de rattenvanger van Hamelen de Bremer Stadsmuzikanten op sleeptouw neemt.

Zo doen zich telkens aanleidingen voor om muziek te maken of een liedje te zingen. Een hijskraan die piept zonder te bewegen? Een lief klein vogeltje wordt door een vertederde Bart bezongen, met een slaapliedje. Een moment van rust, de kleuters doen er even het zwijgen toe.

Zelf doen

De instrumenten die Van Bommel maakt, kun je ook heel goed in de klas gebruiken. Reden genoeg voor Otilie van der Jagt, projectcoördinator Primair Onderwijs, van de SKVR om samen met Van Bommel de voorstelling een extra dimensie te geven. “Leerkrachten hebben een paar weken van tevoren een cd gekregen met de liedjes van de voorstelling. Kort na de voorstelling komt een muziekdocent, ingehuurd door de SKVR op school met een instrumentenkist en geeft een workshop.” De kist is gevuld met allerlei moois uit Van Bommels werkplaats en wordt gedurende een aantal weken uitgeleend aan een school. “De groepsleerkracht krijgt een goed idee van wat er met de instrumenten mogelijk is en kan met behulp van een lesbrieven zelf muzieklessen geven. Geluiden ontdekken is het devies.”

De onderdelen van het project zijn op elkaar afgestemd. “De muziekdocent is door Bert getraind en weet precies wat voor muzikale spelletjes met de instrumenten in de kist kunnen worden gedaan. Leskist en inhoud komen qua vormgeving helemaal overeen met het decor. De kinderen beleven de muzieklessen, ook die van hun eigen leerkracht, dus als een vervolg op de voorstelling. Voorbereiding, verwerking, actief en receptief, kennismaking met kunstenaars: typische ingrediënten van het soort project dat wij scholen willen aanbieden.”

Plezier

Muziek maken voor kleuters en met kleuters, is een vak apart.

De voorstellingen en de instrumenten die Bert van Bommel maakt, komen voort uit een berg ervaring. Als muziekdocent richtte hij zich al op de allerjongsten, ook werkte hij mee aan Sesamstraat. “Ik ben altijd aan het knutselen geweest in het verlengde van mijn werk met kinderen. Belangrijk is dat je nadenkt over de beperkingen van een kind om vervolgens alle mogelijkheden te benutten. Volwassenen hebben een neiging om te blijven steken bij de beperkingen. Een peuter of kleuter kan zus en zo niet, klaar. Ik bekijk het andersom. Een instrument waar je niks voor hoeft te kunnen, kan leiden naar een instrument waar je wel wat voor moet kunnen.”

Bert vertelt over een definitie van muziek die hem bijzonder aanspreekt: muziek is een zinvolle rangschikking van akoestische elementen. “Dat betekent dus niet dat muziek per se uit een viool moet komen of uit noten moet bestaan, nee, je maakt een geluid en op die basis bouw je voort. De muziek komt dan vanzelf. Voor kinderen tot pakweg zes jaar is deze benadering van muziek zeer zinvol. Een verdienstelijk amateur-musicus word je niet zomaar, muziek leren maken gaat met horten en stoten. Maar je moet er wel plezier in hebben, anders haak je af. Dat plezier begint misschien wel hier.”

Begin

Deze kleuters staan aan het begin van 'hun' Cultuurtraject. In de volgende tien schooljaren zullen ze ieder, in ieder geval tweemaal per jaar, met kunst en cultuur in aanraking komen. Van Bommel: "Dat je kinderen moet confronteren met kunst is voor mij al heel lang een gegeven. Toen ik twaalf was gingen wij naar de Wilhelminakerk in Crooswijk. Daar zat het Rotterdams Philharmonisch Orkest onder leiding van Eduard Flipse. Ik speelde toen zelf net trompet en dat orkest maakte een geweldige indruk. Zo'n ervaring gaat bij je naar binnen en blijft daar heel lang zitten."

"Als een project uit het Cultuurtraject die ervaring weet op te roepen, doet de SKVR haar werk goed", vertelt Ottilie. De *Spijker op zijn Kop* biedt wat haar betreft een voortreffelijke basis voor de reis die volgt. "Het al spelend ontdekken van klank leidt, via andere projecten in hogere groepen, naar het ontdekken van instrumenten en genres, toon en melodie, samenspel en harmonie. Uiteindelijk komen ze in de concertzaal terecht, onder meer bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, net als Bert toen hij twaalf was." Maar niet alleen in muzikale zin zijn de eerste schreden gezet. "Vandaag hebben deze kleuters een theatrale voorstelling bijgewoond, zo eentje met echte acteurs en een echt decor, waarvoor je na afloop hard in je handen klapt. Ook dat is een begin."

Herrie

"Majesteit, het is mij als burgemeester van deze stad een grote eer om u als koning te vragen deze stad officieel te openen." Bert en Bart zijn geen bouwers meer. Na een dik halfuur - een voorstelling op kleuterlengte - is de klus dan toch geklaard. De muziekstad staat, mede dankzij het hooggeëerd publiek. Bij wijze van slotakkoord mag iedereen de stad in. Rinkels, tamtams, dingdongs, alles klinkt door elkaar heen in één grote improvisatie. Herrie maken was nog nooit zo leuk.

Ria van Duren, OBS de Barkentijn:

"Het is erg jammer dat we geen muziek-leerkracht meer hebben, daar is geen budget voor. Zelf kan ik nog wel een liedje zingen, maar veel meer zit er niet in. Met dit project had de muzikjuf heel veel kunnen doen. We hebben gelukkig nog wel een leerkracht die gespecialiseerd is in drama. Elke week oefent ze toneel met een van de twee kleutergroepen. Dat we met zo'n project ook in de klas aan de gang zijn, betekent wel dat we er veel tijd in stoppen. Omdat we hier op school met thema's werken, kun je zo'n project niet al te vaak doen. Twee tot drie keer per jaar, dat is leuk."

Ik voel me

blij dat ik een

**boze
tekening**

mag maken

2

“Goedemorgen, kunstenaar Anne”, zeggen de kinderen in koor. Meester Michiel heeft ‘zijn’ groep 3 op basisschool Paus Joannes op haar komst voorbereid. Kunstenaar Anne Keerweer vertelt over zichzelf en over haar werk. “Wat denk je dat ik schilder?” De leerlingen steken hun vingers op: gebouwen, straten? “Nee, geen dingen.” Een lichaam? De nacht? Nee, dat is het ook niet. “Ik schilder gevoelens.”

Anne Keerweer is beeldend kunstenaar. Ze doorliep de kunstacademie in Breda. Daarna volgde ze een opleiding tot menskundig adviseur. Deze opleiding is gericht op het begeleiden van ontwikkelingsprocessen. Centraal staat de ontwikkeling van individualiteit: het vinden van een eigen weg en die op eigen wijze volgen. In haar kunstenaarschap vormt de individuele belevingswereld, zichtbaar of onzichtbaar, een belangrijke inspiratiebron. Ze tekent, schildert en fotografeert wat er in mensen leeft. Met het project ‘Kunstenaar in de klas’ beoogt de SKVR leerlingen in het basisonderwijs kennis te laten maken met de bijzondere persoonlijkheid, de ideeën en artistieke technieken van kunstenaars. Het vertrekpunt is dan ook de kunstenaar en zijn werk. De les van Anne heet *Een fijn gevoel*.

Donkere tafel

Anne begint te vertellen over haar naam, haar werk, haar eigen gezicht en wat daaraan te zien is. “Ik vertel de kinderen over de invalshoeken die ik zelf interessant vind. Daarom neem ik ook schilderijen mee die ik zelf heb gemaakt, bijvoorbeeld dit schilderij dat de emotie ‘woede’ verbeeldt.” Aan de leerlingen vraagt ze of zij een boos of een blij gevoel willen tekenen, of een andere gemoedsstemming willen uitdrukken. Jaco voelt zich verdrietig en wil daarvan een tekening maken. Verdrietig is al snel gelijk aan donker, dus Jaco komt aan de tafel met donkere kleuren. Anne plaatst de leerlingen die dezelfde emotie hebben gekozen in groepjes bij elkaar.

Kleur

Hoe verbeeld je gevoelens? In deze les is kleurgebruik zowel uitgangspunt als houvast. Met kleuren kun je iets vertellen. Anne: “Kleuren hebben weliswaar voor iedereen een andere betekenis, maar ik probeer de kinderen een kader aan te reiken. Zo heb je warme en koude kleuren, kleuren die luchtig en licht aanvoelen en kleuren die je ervaart als zwaar en donker. Binnen dit kader kunnen de kinderen spelenderwijs oefenen en ervaren. Bewust ervaren dát een kleur iets vertelt. Wat vertelt jouw gevoel?”

Toverkrijt

Onlangs hebben de kinderen op initiatief van meester Michiel met houtskool gewerkt. Anders dan waskrijt, waarmee je een meedogenloze lijn trekt, is houtskool veegbaar. Dus kun je accenten plaatsen, nuanceren tussen licht en donker. Ook de pastels die vandaag worden gebruikt, bieden mogelijkheden. Alex: “Ik vind het nu nóg leuker want nu hebben we ook andere kleuren dan zwart.” Een bijzondere ontdekking is dat er nieuwe kleuren ontstaan als je met je vingers door de tekening wrijft. Hamid: “Je kunt het mengen, dat is mooi.” Jan: “Je kan stofwolken maken!” Don: “Het is grappig dat je je tekening eerst vrolijk kan maken, en dan weer somber.” De pastels worden al gauw toverkrijt.

Ontploffen

Dat Anne Keereweer kunstenaar is met een menskundige achtergrond, blijkt niet alleen uit de gekozen thematiek. Hoe Anne na afloop met de leerlingen over hun werk spreekt, zegt genoeg. Het gaat er om dat een kind, al vóór het tekenen, nagaat wat voor gevoelens hij heeft. Desgevraagd antwoordt Rico: “Ik voel ze eigenlijk allemaal tegelijk.” Buurman Alex niet, die dreigt lachend: “Ik ga ontploffen!” Alicia, aan dezelfde tafel: “Ik voel me blij dat ik een boze tekening mag maken.” Anne vraagt aan het einde van de les: “Jij tekende boos. Maar wanneer word jij nu zo boos?” Alex: “Nou, als iemand vervelend tegen me doet. Of als ze niet naar me luisteren.” Aan Jaco vraagt Anne waarom hij koos voor verdrietig. Hij vertelt dat hij zich soms heel verdrietig voelt, vooral als zijn ouders en zijn zussen met andere dingen bezig zijn. Meester Michiel vond het een goede les: “Er zitten echte kunstwerken tussen!” Anne toont de meest opvallende werkstukken en legt uit waarom ze zo krachtig zijn.

Nabespreking

Anne was vanochtend ook in de groep van juffrouw Linda. “Wie me opviel vandaag”, vertelt ze, “is dat ene kind dat wel de omgeving van het gezicht wilde kleuren, maar niet de binnenkant.” Juffrouw Linda vertelt dat het om een zeer gesloten kind gaat dat moeilijk contact legt. In de klas van meester Michiel staat Jaco een beetje buiten de groep. Hij kiest geregeld precies de dingen die andere kinderen niet kiezen. Hij zoekt bevestiging, maar wil ook opvallen. Alex heeft snel ruzie en drukte zijn boosheid dan ook krachtig uit. De tekening had een zeer sterke en treffende vorm.

Meer bereiken

“Andere tekenlessen gaan gewoon over de lente en de winter. En nu gaat het over mezelf”, zei Hamid in de klas. Meester Michiel beaamt dit. “We kiezen meestal onderwerpen als Sinterklaas of kerstmis. Aan een les als deze zie ik dat je veel verder kunt gaan. We zouden eigenlijk in meer kunstlessen aandacht kunnen geven aan gevoelens.” De leerkrachten vinden het belangrijk dat er via de SKVR met regelmaat een professional in de klas komt. Juffrouw Linda: “Een kunstenaar bereikt méér in een les, beschikt over grondige materialenkennis en kan materialen en technieken beter tot hun recht laten komen. De werkvormen die de kunstenaar kiest, daar kom je zelf niet op. Om je tekening zo sterk op jezelf te betrekken, bijvoorbeeld. Ik heb vandaag trouwens een paar nieuwe ideeën opgedaan voor vervolglussen. Ook voor mij was het een leerzame ervaring.”

[De namen van de leerlingen in dit verhaal zijn verzonden.](#)

Spel tussen de sterren

3

Maandagmiddag, ergens in de diepdonkere kosmos. Drie astronauten, twee mannen en een vrouw, zijn op reis en ver van huis. Hoe lang al? Aan boord gebeurt weinig, en toch ook veel. Er zijn de besognes van het reizen zelf: het navigeren, het bijhouden van het logboek, het onderhoud van het schip. Dan werkt het trio samen als een team. Met een kapitein, een luitenant en een laagste in rang. Tussen de bedrijven door is er tijd, heel veel tijd.

Cenegay: “Eerst gingen ze lachen, toen huilen en toen weer lachen. Ik denk dat het wel moeilijk was om steeds zo met zijn drieën te zijn.”

De een slaat een balletje golf, de ander doet aan gymnastiek, een derde draait snoeiharde muziek en stuitert als een dolle door het schip. Maar in de kleine cabine zit je de ander al snel in de weg. Een netelige situatie, hoe kom je eruit? Met een flinke teug uit de zuurstoftank wordt het weer gezellig. Je hebt samen de slappe lach en maakt er een feestje van. Maar wat nu? De luitenant heeft alleen maar oog voor de kapitein en vice versa. Toevallig is er wel een te ontdekken planeet in zicht, meldt de boordcomputer. Komt de missie in gevaar of overwint de teamgeest?

Raket

De voorstelling *Believe it or not* is onderdeel van het drieluik Timboektoe Trio's van Rotterdams gezelschap Meekers Uitgesproken Dans. Telkens worden twee van de drie verhalen gespeeld, de toeschouwer weet van tevoren nooit welke. Vandaag zijn de dansers te gast in theater Zuidplein, samen met zo'n driehonderd kinderen uit groepen 5 en 6 van diverse Rotterdamse scholen. Een van hen is Cenegay, leerling aan de Arentschool in Kralingen. “Op school is verteld dat je op reis gaat, en dat er aliens komen. We hebben een raket gemaakt. We kregen ook een boekje met opdrachten. Iets van acht raketten, met vragen eronder. Dan moest je krassen en de vraag beantwoorden. De juf heeft ook over de voorstelling verteld. Ik weet dat twee astronauten al heel lang in een raket zitten, en dat hij een beetje kapot gaat.”

Stap voor stap

De Arentschool is een brede school in Kralingen die veel tijd voor cultuureducatie reserveert. Leerkracht Ingrid van Vugt legt uit dat cultuur vanzelfsprekend onderdeel uitmaakt van het curriculum. “Behalve allerlei activiteiten in de verlengde schooldag organiseren we tweemaal per jaar een blok van acht weken waarin verschillende disciplines terugkomen. Dat gebeurt onder schooltijd, twee uur per week. Vorig jaar hebben we zo met de hele school een musical gemaakt. Dit jaar maken we een film.” De Arentschool combineert direct aanbod met eigen initiatief. “We gaan zelf op zoek naar losse activiteiten die ons leuk lijken. Deze voorstelling is echter onderdeel van het Cultuurtraject, dat we al vijf jaar afnemen. Het onderliggende idee van een doorgaande lijn staat ons erg aan. De activiteiten zijn voor elk leerjaar anders maar sluiten wel op elkaar aan. In mijn groep, groep 5, zijn we onlangs zelf met instrumenten in de weer geweest om muziek te maken. Ook gaan we dit jaar op bezoek bij een orkest. Zo'n ontmoeting komt niet rauw op het dak, want diezelfde kinderen hebben als kleuters al kennis gemaakt met muziekinstrumenten. In groep 3 hebben ze muzikanten op school zien en horen spelen. Zo komen ze steeds een stapje verder, op een vanzelfsprekende manier. Mooi hoor.”

Ingrid van Vugt, leerkracht groep 5, Arentschool:

“Je hoopt natuurlijk dat kinderen iets meekrijgen waar ze hun verdere leven op kunnen bouwen. Dat ze zelf een vervolg geven aan deze kennismaking. Door een theater- of museumbezoeker te worden. Door te musiceren, toneel te spelen of te dansen. Juist de kinderen die niet van huis uit in aanraking komen met deze wereld, omdat er bijvoorbeeld geen geld voor is, die wil je laten zien, horen en voelen wat er allemaal mogelijk is. Het Cultuurtraject doet precies dat.”

Soukaina: “Er werd heel veel gelachen.

Het was vaak ook grappig, bijvoorbeeld toen ze wijd open gingen dansen. En dat ze elkaar in de weg zitten. Toen gingen die twee mannen ook elkaar wegduwen om dat meisje. Maar het meisje - die vrouw - was de baas. Dat zag je omdat zij vertelde tegen die mannen wat ze moeten doen.”

Meekers

In het Cultuurtraject zijn dansvoorstellingen voor primair onderwijs een vast ingrediënt. Vaak worden Rotterdamse dansgroepen geprogrammeerd. Voorstellingen van Meekers Uitgesproken Dans zijn bijna jaarlijks van de partij. Dat is niet zo verwonderlijk. Het gezelschap onder artistieke leiding van choreograaf Arthur Rosenfeld heeft van aansprekende, voor alle leeftijden toegankelijke voorstellingen zijn handelsmerk gemaakt. Maar hoe toegankelijk is een dansvoorstelling over vriendschap, verwantschap en vervreemding? Want dat is waar deze voorstelling onder meer over gaat. De spelers zijn voortdurend in relaties verwickeld: tussen man en vrouw, tussen individu en team, en tussen de oneindige kosmos en de benauwde cabine. Zware thema's, absoluut, maar gebracht met een lichtvoetigheid die ze haast gewichtloos maakt. De toeschouwer ziet wat hij met zich meebrengt. Heb je net 2001: A Space Odyssey in het achterhoofd, moet je opeens denken aan de Pigs in Space sketches uit de Muppet Show. Bij Meekers gaan Albert Camus en Buck Rogers hand in hand.

Double feature

“Ik heb zelf geen kinderen”, vertelt Rosenfeld, “ik heb ook niet zoveel contact met kinderen.” Niettemin weet hij met zijn stukken een jeugdig publiek aan te spreken, al jarenlang. “Maar het is niet zo dat ik al werkende aan de voorstelling denk: ik maak iets voor kinderen. Nee, het idee is dat iedereen er uit kan halen wat hij wil, maakt niet uit hoe oud hij is. Een volwassene kan zeggen: maar kinderen pikken niet alles op. Dat is misschien zo, maar er blijft genoeg over om van te genieten. En wie zegt me dat een volwassene er meer uithaalt dan een kind? Die scheidslijn is voor mij kunstmatig.”

Wat opvalt aan Rosenfelds stukken: dans speelt dikwijls een bescheiden rol. Zang, gesproken woord en theatrale elementen krijgen minstens zoveel ruimte, wat leidt tot een multidisciplinair en afwisselend geheel. “Dat er niet doorlopend wordt gedanst, heeft vooral te maken met mijn opvattingen over wat een dansvoorstelling kan zijn. Ik zie verschillende mogelijkheden om een verhaal te vertellen en daarvoor gebruik ik ook taal, muziek en mimiek. Toch starten we bij Meekers altijd vanuit de gedachte een dansvoorstelling te maken. Dans is het uitgangspunt.” Toen hij aan de repetities begon, wist hij alleen dat het over reizen zou gaan. “Al werkende met de dansers besloot ik dat het science fiction zou worden en dat we een aantal kleinere voorstellingen zouden moeten maken in plaats van één grote. Zie het als een ‘double feature’, de dubbele filmvoorstelling waar je vroeger heen ging op een regenachtige zaterdagmiddag.”

Aanhaken

Volgens Wil Walvis, projectcoördinator van de SKVR, zijn voorstellingen van Meekers uitermate geschikt voor het Cultuurtraject. “Een dansvoorstelling die grootschalig genoeg is voor het theater, gelaagd is en tegelijkertijd heel toegankelijk blijft, is een zeldzaamheid. Behalve voor taal en theatrale elementen is er veel ruimte voor humor bij de Meekers. Een absurdistische soort humor die aanslaat, getuige het gelach in de zaal. Zo krijgen kinderen mogelijkheden om aan te haken. De een voelt zich aangesproken door de dans en dynamiek, de ander door de science fiction, of door een slapstickachtige scène, en weer een ander spitst zijn oren als er een driestemmig lied klinkt. Dat kunnen aanhaken is in mijn ogen een voorwaarde om voor primair onderwijs een dansvoorstelling in het Cultuurtraject op te nemen. Je mag best wat vragen van kinderen, ze confronteren met abstractie en nieuwe indrukken. Maar veel van deze kinderen zien voor het eerst dans in een theater, dus is het goed daarmee rekening te houden bij de keuze van de voorstellingen. Ze komen hier om te genieten, om te worden aangespoord tot meer. Niet om na afloop te concluderen: ik hoef nooit meer naar een theater.”

Over schoolbezoek

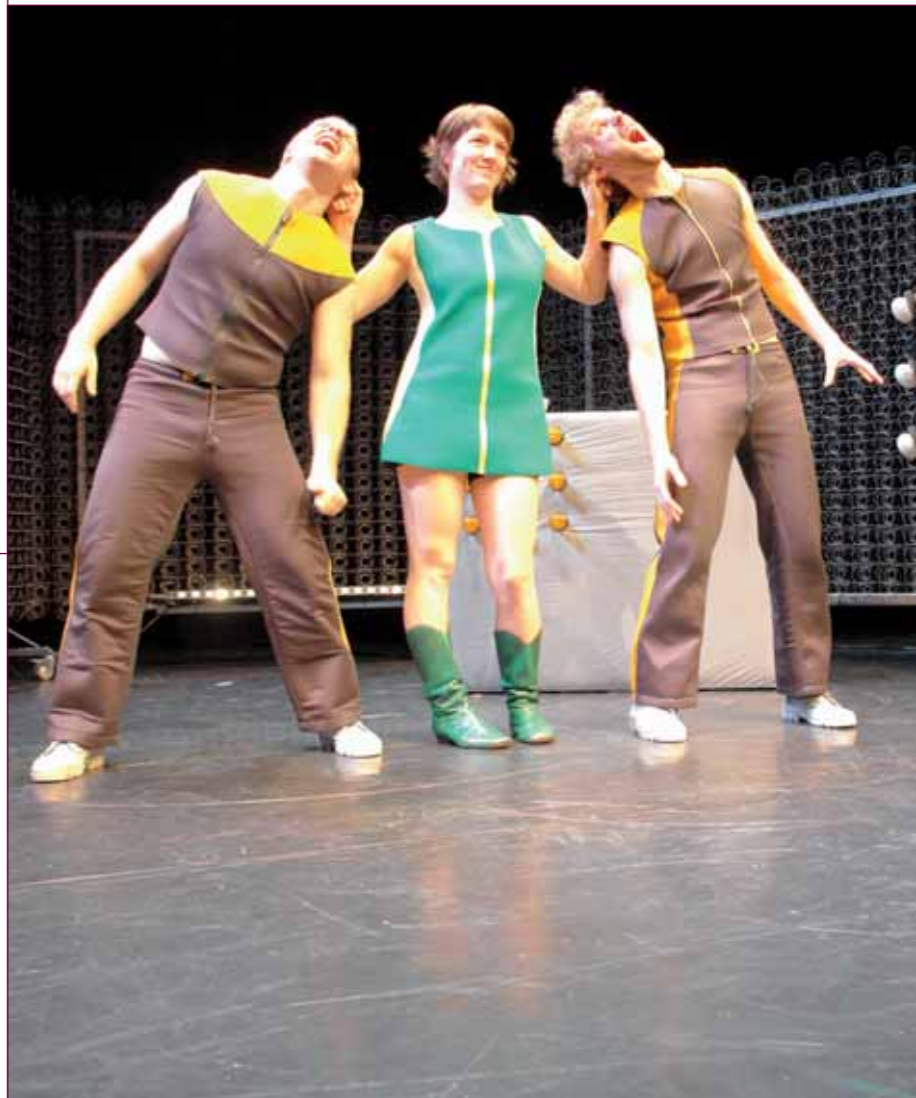
Vandaag liep de voorstelling goed. Maar af en toe kan spelen voor een grote groep kinderen lastig zijn. “Het komt voor dat kinderen helemaal wild het theater ingaan”, verzucht Rosenfeld. “De voorstelling gaat dan volledig aan hen voorbij, heel jammer. Een goede voorbereiding op school is belangrijk. Als kinderen weten dat er regels gelden in een theater, dat concentratie voor de dansers essentieel is, dan geniet iedereen, dansers en kinderen, van de voorstelling.”

Over samenwerking

Een goede voorbereiding werkt ook andersom. “Dat is de reden waarom we een nieuwe voorstelling en dito lesmateriaal altijd afstemmen met de SKVR”, zegt Rosenfeld. “Wij betrekken hen als vanzelfsprekend bij de wijze waarop we onze voorstellingen voor scholen brengen. Zij hebben de contacten met de leerkrachten en cultuurcoördinatoren, zij weten hoe de vorige voorstelling is gevallen, wat er van ons wordt verwacht, geven voorlichting over ons gezelschap en zorgen voor de verspreiding van educatief materiaal. Maar ook inhoudelijk vormt de SKVR een klankbord dat we niet willen missen.”

Doro Siepel, directeur van Theater

Zuidplein: “Wij hebben pas een onderzoek laten doen onder 850 jongeren tussen de 13 en 18 jaar, hier op Zuid. 90% van hen was al eens in Theater Zuidplein geweest. En allemaal via de school.”

Dylan: “Ik zou wel weer een voorstelling willen zien als ze een nieuwe hebben.”

Gewone bloemen verwelken

ook

4

In een stemmige septembermaand begeven zich tientallen Rotterdamse basisscholieren, groepen 7 en 8, naar de gemeentelijke begraafplaatsen Crooswijk, Hoek van Holland en de Zuiderbegraafplaats. Zelfs de meest rumoerige onder hen vallen stil zodra ze het hek door zijn. Wat komen ze doen?

Hoe ga je om met een ingrijpend afscheid? Het project *Ik mis je zo*, bestemd voor de bovenbouw van het primair onderwijs, geeft kinderen gelegenheid hierbij stil te staan. Ze worden over een begraafplaats gegidst, luisteren naar verhalen van oudere Rotterdammers, filosoferen over verlies en maken een persoonlijk gedicht. Hoe een ongewoon samenwerkingsverband leidt tot bijzondere cultuureducatie, vertellen Yvonne van der Haven, projectcoördinator van de SKVR, Marja van Rossum, docent filosofie en verbonden aan het Centrum Kinderfilosofie Nederland, Jikke Kuiper, communicatieadviseur bij Gemeentewerken Rotterdam, en Liesbeth van Well, medewerker van Pluspunt, expertisecentrum voor senioren en participatie.

Als geroepen

Yvonne: "De Stichting Verhalen van Leven en Dood gaf destijds de aanzet. Het verzoek aan de SKVR was om een educatief project over afscheid en rouw te ontwikkelen met een filosofische inslag. Gedacht werd aan een theateervoorstelling op locatie. Dergelijke voorstellingen liggen niet voor het oprapen. Ik ben nog gaan kijken naar een productie over afscheid, maar die schoot ons doel voorbij. Veel te dramatisch. Een collega kwam met een folder van Verhalenderwijs, een project van Pluspunt. Ik ben gaan luisteren en dacht: zo kan het werken."

Liesbeth: "In die folder staat dat achttien senioren met uiteenlopende culturele achtergronden verhalen vertellen over hun eigen leven en er met hun publiek over in gesprek gaan. Ik was op zoek naar mogelijkheden om vertellingen voor schoolklassen te organiseren. Dus Yvonne kwam als geroepen."

"Ik heb de vertellers gevraagd wie zou willen meedoen met dit project. Op een begraafplaats kinderen vertellen over ervaringen met afscheid is voor een senior nogal confronterend. Toch was er veel belangstelling, er is zelfs auditie gehouden. Negen vertellers gingen uiteindelijk aan de slag."

Een monument op zich

Gemeentewerken heeft het programma zo in de dagelijkse gang van zaken in kunnen passen dat bezoekers van de begraafplaats er geen hinder van ondervinden. Verder is er ter plekke alles aan gedaan om het project soepel te laten verlopen. Jikke: "Een paar opzichters is gevraagd om rondleidingen te verzorgen. Geweldig om te zien hoe zij in die rol zijn gegroeid. We hebben ruimtes beschikbaar gesteld voor de workshop. Op Crooswijk, onze oudste begraafplaats, is een ontvangstruimte aangekleed met gordijnen en kledjes in de kleuren van het lesmateriaal. De Vergeet-mij-nieten die de kinderen op school hebben gemaakt, zetten we er in hoge smalle kastjes zodat een permanente tentoonstelling ontstaat van kleurige bossen met bloemgedichten van scholieren uit de hele stad. Een monument op zich!"

"Als iemand wordt uitgestrooid, waar blijft hij dan?"

Vorbereitung

Marja: “Yvonne vroeg me mee te denken over de filosofische component van het programma. We hebben gekozen voor een gedegen voorbereiding op school en een filosofisch gesprek ter plekke onder leiding van een filosofiedocent. Gezien het onderwerp is het cruciaal dat vooraf eigen ervaringen en emoties de ruimte krijgen. Een bezoek aan een begraafplaats is een indringende gebeurtenis. Wil je daarop reflecteren dan moet dat terdege worden voorbereid, anders is de overgang te groot. Dat kan het beste in een vertrouwde omgeving: de schoolklas. Er was dus behoefte aan goed lesmateriaal. Al puzzelend bereik je dan een bij nader inzien logisch resultaat, namelijk dat in de klas alle elementen van het bezoek de revue passeren.”

Marja: “Als de kinderen bij de begraafplaats aankomen hebben ze een dvd bekeken met een inleidende trailer en opdrachten waarin cultuur-historische informatie is verwerkt. Over de begraafplaatsen zelf en over de omgang met overledenen in verschillende culturen en religies. Ze hebben gefilosofeerd over hun eigen ervaringen met afscheid, en een gedicht gemaakt op een papieren Vergeet-mij-niet die ze meenemen naar de begraafplaats. ‘Afscheid nemen’ is hier een breed begrip: het slaat niet alleen op sterven, maar op het verlaten van een geliefde omgeving of een goede vriend. De vraag is vooral: wat betekent afscheid nemen voor jou?”

Met kinderen?

Yvonne: “Iedereen aan wie ik vertelde wat we probeerden tot stand te brengen, reageerde verbaasd, zelfs afwijzend: met kinderen naar een begraafplaats, ze confronteren met dood en verlies, dat werkt toch niet? Juist vanwege de lading van dit project zijn we heel zorgvuldig te werk gegaan.”

Marja: “Herhaaldelijk stelden we onszelf de vraag: je maakt iets los, hoe ga je hiermee om? Je wilt kinderen bewust laten worden van hun gevoelens en ze die laten delen. Het is niet de bedoeling ze overstuurt te maken. Achteraf blijkt die zorg vooral een zorg van volwassenen te zijn. Kinderen beleven het programma op hun eigen open en ontvankelijke manier. Ze tonen oprechte belangstelling voor hetgeen ze tegenkomen. Ze durven hun gedachten en emoties te delen en daardoor is het bespreekbaar. Dat is nu precies de bedoeling.”

Monumenten

Jikke: “Yvonne klopte ook bij ons aan. Gemeentewerken beheert namelijk de gemeentelijke begraafplaatsen. Het hoofd van de afdeling Begraafplaatsen zag het helemaal zitten. De gelegenheid om kennis van gemeentelijk erfgoed te delen met kinderen maakt het project bijzonder aantrekkelijk. Wij zijn van het concrete werk, we beheren de openbare ruimte. Ik mis je zo maakt het mogelijk om interessante maar onbekende plekken onder de aandacht van Rotterdammers te brengen. Op een Rotterdamse begraafplaats komen vele culturen samen, elk met eigen gewoonten en rituelen. Je kunt er, met andere woorden, je licht opsteken over je omgeving, over je stad, vanuit een gedeeld menselijk perspectief. Niet voor niets hebben we alle communicatie met de buitenwereld verzorgd, onder www.rotterdam.nl een website in het leven geroepen en aantrekkelijk lesmateriaal gemaakt. Stiekem hopen we natuurlijk dat ouders een graantje meepikken van de culturele activiteiten van hun kroost.”

Marja: “Eén bezoek staat in mijn geheugen gegrift vanwege een meisje dat wist te vertellen dat haar oma, toevallig een ‘buurtoma’, op de begraafplaats ligt. Tijdens het bloemen maken vroeg ze of ze de hare bij het graf mocht zetten. Prima, zei ik, maar ik gaf aan dat het volgens de weersvoorspelling hard zou gaan regenen, en dat de bloemen van papier waren. ‘Ach’, zei ze, ‘gewone bloemen verwelken ook.’”

Lieve mensen hier,

soms op deze plek heb ik geen plezier.

Stervende mensen, zo goed als wat,

zijn jullie dat liggen in de kist nou nooit

zat?

Dat sterfgevoel hoe voelt dat,

je zou het toch moeten voelen maar in

wat?

Ik mis je zo

Amber

Contrasten

Liesbeth: "De gelegenheid om gelijk na de vertelling vragen te stellen, blijkt voor de kinderen heel belangrijk. De vragen branden hen dan op de lippen. De vertellers geven aan dat de kinderen van alles willen weten en daarin ook heel openhartig zijn. Dat wordt erg gewaardeerd, als verteller wil je niets liever dan ervaren dat er naar je wordt geluisterd. Zo wordt de ontmoeting tussen oud en jong haast een dialoog."

Yvonne: "Daar zeg je wat. Frappant is dat dit project wemelt van de contrasten. Oud en jong, leven en dood. Maar ook natuur en cultuur, binnen en buiten, verstand en gevoel."
"In 2007 kreeg dit project de Jan Kassiesprijs toegekend, een beloning voor goede praktijken in de kunsteducatie, in het bijzonder de samenwerking tussen scholen en amateurkunstenaars. Dat het project veelomvattend is zonder complex te worden, is volgens mij een van de redenen voor toekenning. Daarbij is het project een kruising tussen kunst- en erfgoed-educatie. Dat zie je ook niet zo vaak."
"Ik mis je zo is geboren onder een gelukkig gesternte. Alle betrokkenen dragen het project een warm hart toe, dat staat als een paal boven water. Ik prijs mezelf gelukkig met zoveel inzet en enthousiasme, die hebben het project ontegenzeggelijk doen glanzen."

Omgaan met grote gevoelens

Joop Clarijs is opzichter van de Zuiderbegraafplaats. Met verschillende gezinsleden in het onderwijs, zit het doceren hem in het bloed. Aan het rondleiden van schoolklassen beleeft hij in ieder geval veel plezier. "Er is zoveel te vertellen, zelfs bij slecht weer. Dan gaan we de aula in en laten zien hoe een uitvaart in elkaar steekt."

Als het weer het toelaat, blijft iedereen buiten. "Eerst gaan we langs de kindergraven. Die maken veel indruk. Dat oude mensen sterven, dat zij zo. Maar dat kinderen, soms jonger dan jijzelf, dood gaan, daar sta je niet bij stil."
De etnische verscheidenheid van de Rotterdamse bevolking doet zich hier gelden. "We komen langs verschillende soorten islamitische graven. Als ik dan iets vertel, bijvoorbeeld dat de overledenen richting Mekka liggen, word je weleens aangevuld. Veel scholieren hebben immers een islamitische achtergrond." Het Chinese deel wordt gemarkeerd door een pagode. "Ben je die voorbij, dan zit je in een andere wereld. Op de graven liggen giften, zoals fruit en thee kopjes. Ik heb meegemaakt dat een Chinees meisje spontaan de karakters op de pagode begon te vertalen. Mooi is dat."

Ze passeren ook de plek waar alle asbussen staan opgesteld. "Zo kom je op het verschil tussen begraven en cremeren. En bij het strooiveld doe je voor wat de bedoeling is." Joop werkt inmiddels acht jaar bij de afdeling Begraafplaatsen. "Ik weet van de hoed en de rand en vertel mijn eigen verhaal. Echt leuk wordt het wanneer de vragen loskomen. Dat gebeurt vaak nadat ze naar een verhaal van een van de vertellers hebben zitten luisteren." Dat dit allemaal zinvol is, gelooft hij vast en zeker. "Over de dood praatte je vroeger niet. Althans, in mijn jeugd werd er niet over gesproken. Hier krijgen kinderen tijd en ruimte om te kijken, te luisteren, te denken en te praten over verlies en afscheid. Je leert omgaan met grote gevoelens, dat is toch prachtig?"

Ik mis je zo, waarom heb je mij verlaten?

Nu lig je daar zo in het donker.

Ik mis je zo, ze hebben je laten slapen,

zonder dat ik het wist.

Ik mis je zo, kan ik je nog terugzien of is

dat maar een droom.

Ik mis je zo.

Ricardo

Romeo en Julia in Rotterdam

5

Klassieke muziek voor tienduizend scholieren, kan dat? Wel als het Rotterdams Philharmonisch Orkest en de SKVR in harmonie samenwerken.

De instellingen weten elkaar te vinden, al sinds de jaren tachtig. De RPhO Show is een klassieker onder de Cultuurtrajectprojecten.

Eens in de twee jaar worden, een week lang, alle Rotterdamse bus- en tramlijnen overspoeld met bovenbouwleerlingen van de basisschool. Alle groepen 7 en 8 reizen af naar De Doelen voor een grootschalige kennismaking met symfonische klassieke muziek. Maar de RPhO Show is geen klassiek concert tout court. Het is een voorstelling waarin een orkest en een acteur beurtelings een verhaal vertellen, in noten en in woorden. Bijzondere effecten worden niet geschuwd.

Gemene deler

Dit jaar leidt de bus- of tramrit de leerlingen naar De Doelen, de thuis-haven van het Rotterdams Philharmonisch Orkest, waar de liefdes-geschiedenis van Romeo en Julia eigentijdse weerklank vindt in het verhaal van Bart en Fatima. Want zo werkt de RPhO Show. Een muziekstuk uit de klassieke catalogus vormt het startpunt voor een afwisselende show gericht op de belevingswereld van de kinderen van nu. In dit geval begon het bij Prokofjevs balletcompositie 'Romeo en Julia'. Volgens Katinka Reinders, Coördinator Educatie bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, was het vooral de combinatie tussen het aansprekende verhaal en de zeer beeldende muziek die de doorslag gaf. "Deze muziek is heftig en spreekt tot de verbeelding. Je zoekt naar een gemene deler voor een hele grote groep kinderen. Liefde is natuurlijk een mooi thema, en de liefde van twee jongeren al helemaal. Voeg daaraan toe de confrontatie met die krachtige muziek die alle emoties van het tragische verhaal in klank weet te vatten, en je hebt de basis voor een show van jewelste. Inclusief de beroemdste balkonscène ter wereld."

Geen televisie

Eén van de doelen van het Cultuurtraject is kinderen vertrouwd maken met de culturele omgeving. Ottilie van der Jagt, projectcoördinator van de SKVR licht toe: "Het is belangrijk dat ze gedurende hun schoolloopbaan met De Doelen kennismaken. Dit gebeurt gedurende het huidige traject twee maal, en ik geloof dat dit goed is. In groep 5 en 6 bezoeken ze er eerst de Marinierskapel met Edwin Rutten. Komen ze naar de RPhO Show, dan hoor je: 'Ik ben hier al eens geweest!' Zodoende leren ze het culturele gezicht van de stad beter kennen. Plekken zoals deze concertzaal vergeten ze niet."

Leekracht KBS St. Michael:

"Complimenten. Jullie hebben er een prachtige voorstelling van gemaakt die goed aansloot bij de belevingswereld van de kinderen. Ga zo door."

Teleurstelling

“We doen met de RPhO Show een groot beroep op onze musici”, geeft Katinka aan. “Het is tijdens deze voorstellingen echt zo stil niet als tijdens reguliere concerten! Maar het kind van nu is het publiek van de toekomst. En zonder publiek kun je wel ophouden. Het is voor een educatie-medewerker dan de kunst om te bedenken hoe jouw organisatie en jouw gezelschap aansluiten bij de doelgroep en tóch zichzelf blijven.” Otilie knikt instemmend. Je moet waken voor gekunsteldheid, de kunst en de kunstenaar moeten in hun waarde worden gelaten. “Je kunt het orkest anders presenteren, in spijkerbroek laten komen desnoods. Dat werkt niet, zo hebben we intussen geleerd.” Enkele jaren geleden kwam met het lesmateriaal voor de RPhO Show een DVD mee. In de film trekt een violist zijn zwarte kostuum aan. “Tijdens het concert speelde de orkestleden ook in hun zwarte pakken, dat vonden de kinderen heel gewoon. Twee jaar later speelde het Rotterdam Young Philharmonic in vrijetijdskleding terwijl de kinderen de musici op de DVD in hun mooie kleding hadden gezien. En wat bleek? Teleurstelling alom! We hebben gezien dat je het orkest kunt tonen zoals het is, sjiek en statig. Dan blijft het feestelijke aspect, de glamour, ook intact.”

Leerkracht KBS Dominicus: “De leerlingen waren heel positief over het hele gebeuren; voor velen een eerste kennismaking met klassieke muziek.”

Leerkracht OBS de Kleine Wereld: “Dit is een prima manier om kinderen kennis te laten maken met klassieke muziek”

Aan concertbezoek zijn wel gedragsregels verbonden. Onder de voorstelling naar de wc gaan, is er niet bij. Hoe werkt dat met zo'n massaal jong publiek? Katinka: “Een concert is geen televisie, je blijft op je krent zitten. We lassen geen pauze in, dat zou organisatorisch niet te doen zijn.” Volgens Otilie is elke school weer anders in voorbereiding en gedrag. “Met zoveel klassen tegelijk is onvermijdelijk dat zich verschillen voordoen in de mate van discipline die door kinderen wordt getoond. Daarbij kan de ene leerkracht zich weleens ergeren aan het ogenschijnlijke gebrek aan tucht bij de andere leerkracht.” De reacties nadien bevatten dan opmerkingen zoals: “Bedankt! Jammer dat niet alle kinderen (klassen!) stil kunnen zijn. Begeleiding en regels zijn belangrijk. Jullie, van de SKVR, hebben hier alles aan gedaan om het rustig te houden. Vijftig minuten stil zijn is voor kids wel het maximum.” Het is een leerproces, beaamt Otilie. Sommige scholen ontwikkelen gaandeweg een heel eigen methode voor het zich verplaatsen in groepen. “Aan dat soort dingen zie je dat scholen steeds ervarener worden in theaterbezoek met de klas.”

Afwisseling

Zoals gebruikelijk in de RPhO Show wordt de muzikale vertelling vermengd met een gesproken vertelling. Het muzikale verhaal wordt in woorden vertaald, meestal door een acteur. Dit jaar is de beurt aan acteur en cabaretier Joep Onderdelinden. Hij brengt Bart en Fatima tot leven. De mengvorm van grootse orkestrale muziek en gesproken woord is een gouden greep. Katinka Reinders vertelt dat het aan al die kinderen te veel gevraagd zou zijn om zich een uur lang te concentreren op instrumentale muziek. "De afwisseling houdt het levendig. De verteller neemt ze mee door het verhaal. Bovendien is het een professioneel entertainer die weet hoe hij zijn zaal moet bespelen." Maar ook de keuze voor de componist is cruciaal voor het welslagen van een voorstelling als deze. Katinka: "De muziek moet spannend zijn, indruk maken. Veel van Mozarts muziek, bijvoorbeeld, is in vergelijking met dit stuk te teer, te subtiel, en wordt dan al gauw saai gevonden."

Lesmateriaal

Katinka is met het idee voor dit muziekstuk gekomen en heeft het, in ruggespraak met Ottilie, uitgewerkt in het lesmateriaal dat naar de scholen gaat. Na de voorjaarsvakantie wordt het boekje verzonden. Met het boekje leren de leerlingen het orkest, de instrumenten - en hun klanken - van elkaar onderscheiden. Ook moeten leerlingen onder woorden leren brengen waarom ze bepaalde muziekfragmenten mooi vinden. Zo komen ze, aan de hand van een speelse voorbereiding, beslagen ten ijs De Doelen binnen. "Het aantal lessen moet goed zijn afgewogen. Je wilt dat de klassen zich degelijk voorbereiden, maar het moet ook weer niet te veel worden", zegt Ottilie. Het RPhO biedt overigens, buiten het Cultuurtraject om, drie extra - facultatieve - onderwijsmomenten aan: het fotoproject, muziekles in de klas en een musicus op bezoek. Willen scholen meer, dan is dat altijd mogelijk.

Herkenning

Voor de leerlingen is een bezoek aan de RPhO Show, als het goed is, een feest der herkenning. De Doelen zijn hen niet vreemd, muziekfragmenten zijn al eerder beluisterd, het verhaal en de thema's die het aansnijdt zijn besproken. Maar de herkenningfactor wordt vergroot door het decor. Dit bestaat uit geprojecteerde foto's die door leerlingen zijn gemaakt en door videokunstenaar Peter Claassen zijn verwerkt tot een geheel dat past bij de muziek. Het fotoproject bij de voorstelling wordt als extra educatieve activiteit door het Rotterdams Philharmonisch aangeboden. Een deel van de kinderen die komen luisteren is zo in feite co-auteur van de voorstelling. Katinka: "Het kan zó gebeuren dat ze hun eigen foto langs zien komen." Voor de fotografen onder de scholieren zit aan de RPhO Show nog een staartje vast. "Hun werk komt in Villa Zebra te hangen en wordt in de vorm van een tentoonstelling gepresenteerd."

Waarom

zou je dat doen?

6

Hoe toneel toegang biedt tot moderne beeldende kunst

Een buitenbeentje baant zich een weg door het adolescentie bestaan. Met werken van onder meer Frank Stella, Mario Merz, Sol Lewitt, Gerhard Richter, Carel Willink en Anselm Kiefer als leidraad.

Geschikt toneel voor scholieren? Het Onafhankelijk Toneel vindt van wel, mits er een rol is weggelegd voor kunsteducatie.

Schildpad met Roos en Mes is een boek van Cornel Bierens dat verhaalt over de ontdekking van beeldende kunst uit de twintigste eeuw door een puber vol levensvragen. Vragen waar kunstenaars zich ook voor gesteld zien. Bierens schreef het in opdracht van het Van Abbemuseum. In 2005 bracht het Onafhankelijk Toneel een bewerking van het boek. Volgens educatief medewerker Els van der Jagt was dat geen toeval. "Gerrit Timmers, regisseur en medeoprichter van het O.T. is beeldend kunstenaar en zag in het verhaal zijn eigen beleving gespiegeld. Toen hij als puber een tentoonstelling in het Van Abbemuseum bezocht, werd hij geraakt door wat hij zag. Zodanig dat hij besloot om naar de kunst-academie te gaan. Genoeg reden voor Gerrit om dit verhaal te gebruiken, niet alleen om toneel en beeldende kunst bij elkaar te brengen, maar om jongeren te verleiden de wereld van de beeldende kunst binnen te treden."

Ingrid Duindam, projectcoördinator van de SKVR: "We zijn zelf de klassen langs geweest om scholieren hiervoor op te warmen. We hebben flyers uitgedeeld en zijn gesprekjes aangegaan. Wat is moderne kunst? Wordt er nu ook kunst gemaakt? Zijn er kunstenaars in deze stad? Dan word je met glazige blik aangekeken. De Erasmusbrug is toch een modern kunstwerk?"

Huid

Het werd een spannend jongensboekverhaal met een dynamische encenering waarin schilderijen, installaties en andere kunstwerken - van Matisse tot Abramovic - in volle vaart voorbij komen. Laagdrempelige kunst is het echter niet. "Daarom vinden we kunsteducatie zo belangrijk", stelt Van der Jagt. "Kunsteducatie biedt een venster met een nieuw uitzicht. We zoeken, telkens weer, naar een manier om de verbeelding van jongeren als het ware open te zetten voor wat er op het toneel gebeurt. De veelal abstracte kunstwerken in deze voorstelling maken deel uit van het groeiproces van de hoofdpersoon. Wil je jongeren laten ervaren waarom die kunst voor hem van betekenis is, dan moeten ze eerst iets begrijpen van de ervaringswereld van de kunstenaar. Dat is precies wat we met ons educatieve programma hebben nagestreefd. Door scholieren voorafgaand aan de voorstelling in de huid van de kunstenaar te laten kruipen."

Educatie

Het O.T. maakt altijd werk van educatie. Elke voorstelling gaat gepaard met speciale projectsites op www.theaterland.nl en activiteiten zoals workshops door theater-, muziek- of dansdocenten, ontmoetingen met acteurs of een kijkje achter de schermen. Soms wordt aan een stuk een heus debat gekoppeld. Of mondt een educatief project uit in een op de inhoud van de voorstelling toegespitste maaltijd. "Wij vinden: iedereen kan naar alle voorstellingen. Maar we proberen wel een passende omlijsting te vinden. Dat een VMBO'er om een ander soort voorbereiding vraagt dan een gymnasiast, daar houden we rekening mee. Als de SKVR een voorstelling in het Cultuurtraject wil opnemen, is dit onderwerp van overleg. Wie willen we bereiken? Hoe pakken we dat aan? Zo kom je op goede ideeën, bijvoorbeeld om scholieren nieuwsgierig te maken door scènes voor te spelen op school."

Honderd pubers

Het vergt veel tijd om scholen naar je theater te halen, benadrukt Van der Jagt. Doordat de SKVR de scholen aanspreekt en bezoeken organiseert, neemt ze werk uit handen. "Via de SKVR werken we ook regelmatig samen met freelance kunstdocenten. In het maken van een project als dit kunnen we ook in praktische zin op hen rekenen. Bijvoorbeeld bij de ontvangst en begeleiding van honderd pubers tegelijk. Ik weet eerlijk gezegd niet of ik zonder deze ondersteuning de stap had genomen om schoolvoorstellingen te organiseren."

In de geest van

Voor het programma rond *Schildpad met Roos en Mes* benaderde het O.T. het Centrum voor Beeldende Kunst. "Ik wilde zo dicht mogelijk bij de kunstwerken uit de voorstelling blijven. Wie is beter in staat om over te dragen wat het betekent om beeldend kunstenaar te zijn dan een beeldend kunstenaar?" Samen met het CBK en de SKVR kwam het O.T. tot een educatief huzarenstukje voor basis- en voortgezet onderwijs. Voorafgaand aan de voorstelling werden diverse workshops verzorgd. In ateliers op verschillende locaties in de stad en, voor basisscholieren, bij het O.T. in huis. "We beschikken over een geweldig onderkomen, met verschillende ruimten om activiteiten in te organiseren. Daar hebben we goed gebruik van gemaakt door ateliers in te richten, helemaal in de sfeer van kunstenaars die in de voorstelling zijn terug te zien."

De gastheer-kunstenaar gaf eerst een korte lezing over de kunstenaar die hij had uitverkoren en ging vervolgens met een groepje leerlingen aan de slag, geheel in de geest van de grote maker. Zo zat in een hoekje van het O.T. 's ochtends een kluitje leerlingen te knutselen met afvalmateriaal aan kleine objectjes à la Tony Cragg terwijl verderop in een hoge hal op een enorm doek een Anselm Kiefer werd geboren. Van der Jagt: "Kinderen ervaren dat je langs verschillende wegen, met uiteenlopende materialen en middelen, tot iets eigens kunt komen. Ze gaan ook inzien dat de eigenheid van een werk voortkomt uit individuele inspiratie. Alleen Picasso kan een Picasso maken. Als je dat eenmaal begrijpt, wordt de voorstelling een persoonlijke beleving."

Ingrid Duindam: “Een project van deze omvang vraagt om een grondige voorbereiding, ook in logistiek opzicht. Strippenkaarten voor de leerlingen, begeleiding van de klassen die met het openbaar vervoer van en naar de kunstcomplexen gaan, ervoor zorgen dat alle ateliers toegerust zijn op bezoek van een groep tieners, het tijdig verplaatsen van soms hele grote doeken naar het O.T.. De kans dat er iets mis gaat, is groot. Er hoeft maar een kind niet bij de juiste halte uit te stappen en je hebt een probleem. Per complex was er een begeleider van O.T. of de SKVR die het hele proces overzag. Wij vragen ook altijd of per klas twee docenten meegaan.”

Juiste taal

Scholieren van het voortgezet onderwijs werden ter voorbereiding de stad in gestuurd. Zij zagen Rotterdam eens van een andere kant. Als een bijenkorf gonzend van kunstzinnige bedrijvigheid.

Vanuit het CBK werden bezoeken aan verschillende complexen georganiseerd. Van der Jagt: “Daar kregen ze allereerst een rondleiding, namen vervolgens een kijkje in de ateliers van drie kunstenaars om daarna groepsgewijs bij en van hen een workshop te volgen. Daarna kwamen ze naar het O.T. om de voorstelling te zien.”

Alle werkstukken werden tijdens de voorstelling in het O.T. tot een expositie samengebracht, die na afloop feestelijk werd geopend. “Voor het eerst zag men elkaars werk, wat weer gesprekstof opleverde. Zo van: wij hebben een Kiefer gemaakt en dat hebben we zus en zo aangepakt. Eerdere ervaringen komen als een boemerang terug. Een vorm van verwerking.”

Een bezoek aan een verzameling kunstenaarsateliers kan behoorlijk verwarrend zijn. Maar langzaam slaat de vervreemding om in herkenning. “Kunstenaars blijken gewoon mensen te zijn die dingen maken vanuit een bepaalde gedachte. Wat eerst veraf en moeilijk lijkt, komt dichterbij.” Niettemin roept de confrontatie de nodige vragen op. “Een jongen kon gewoon niet begrijpen dat iemand oud papier gebruikt om prullenbakken te maken. Waarom zou je dat doen? In die vraag ligt de ontdekking van de kunst besloten.”

Schildpad met Roos en Mes werd bezocht door meer dan duizend leerlingen uit het primair en voortgezet onderwijs.

Een beschuit als tafel

Beeldend kunstenaar Ellen Dijkstra organiseerde een aantal workshops in het ateliercomplex Kunst & Complex. Het oude fabriekspand aan de Keileweg met al zijn gangen en trapjes en grote gestripte vertrekken spreekt tot de verbeelding.

De scholieren hebben aanvankelijk hun reserves als ze er binnengaan, vertelt Dijkstra. “De ateliers, waar materialen, gereedschappen en halfafgemaakte werkstukken de sfeer bepalen, laten een andere wereld zien dan de meeste scholieren kennen.” Sommige zijn rommelig, ogen chaotisch. Andere bevatten allerlei buitenissige objecten. Wat moet je daarmee? “Maar, na een rondleiding, als iedereen aan de slag is, neemt de interesse voor de plek en zijn bewoners allengs toe.”

Scheepjes

In drie ateliers wordt een workshop gegeven. Deze neemt een uurtje in beslag. Inhakend op de voorstelling vertelt de kunstenaar over zijn eigen werk. “De kunstenaars die ik heb gevraagd om mee te doen maken werk dat jongeren kan aanspreken. Een kunstenaar moet ook in staat zijn om op een begrijpelijke manier over zijn werk te vertellen. Zo heeft Marianne Fontein een atelier dat nog het meest doet denken aan een door scheepjes bevaren zee. Ze laat zich graag inspireren door de haven van Rotterdam en heeft zelf veel gereisd. Ze maakt onder meer kleine schepen met materialen die ze uit bouwmarkten haalt.” Voor haar workshop heeft Marianne stukjes hout voorgezaagd. Allerlei rare bouwmaterialen liggen klaar. De scholieren gaan aan de slag met handboren en lijmtangen. Je eigen scheepje bouwen blijkt een schot in de roos. “Bij haar moet ik de kinderen na een uur lostrekken van de werkbank.”

Voedselinterieur

Een andere kunstenaar die hier zijn atelier heeft, Stefan Gross, gebruikt in zijn werk onder meer voedsel om interieurs te maken. Een reep komkommer bij wijze van zitbank, een beschuit als tafel, gordijnen van blaadjes rode kool: je kunt het zo gek niet bedenken. “Dat is natuurlijk raar, maar ook al snel heel leuk. Stefan fabriceert tot slot een fotografisch beeld waarin hij de maker in zijn eigen voedselinterieur monteert. Dat levert een grappig soort surrealisme op. De kinderen vinden het prachtig en op school doe je dit soort dingen niet. Hoeveel basisscholen hebben tegenwoordig nog een handenarbeid-lokaal?”

Verdiensten

Dijkstra vindt het belangrijk dat een kunstenaar die bijdraagt aan een kunsteducatief project dit niet voor een appel en een ei doet. “Dat gebeurt al te vaak. Het moet zakelijk kloppen, dus maak ik afspraken over een vergoeding voor materiaalkosten en een uurtarief. Als een kunstenaar de moeite neemt om een workshop te organiseren, is het wel de bedoeling dat hij er iets aan verdient.”

Ingrid Duindam: “Binnen het Cultuurtraject is dit een van de ‘moeilijkere’ projecten. We zoeken naar een breed, evenwichtig programma waarin verschillende theaters en diverse stukken aan bod komen. Ik ken een school die bij voorkeur producties van het O.T. bezoekt. Een andere houdt het liever bij meer toegankelijke, populaire voorstellingen. Prima, het is ook de vraag hoeveel tijd je wilt steken in voorbereiding. Uiteindelijk kiest de school. Sommige voorstellingen worden aangeboden voor een jonge doelgroep, maar zijn gewoon te abstract, te talig of duren te lang. Uiteraard stellen wij een programma samen dat uitgaat van de leerlingen.”

Muziek uit het hart

(in de aula van de school)

7

Enkele groepjes leerlingen hebben een tussenuur en wachten in de aula de pauze af. De conciërge zet alvast bakken op de tafels, anders dweilen de theezakjes straks overal in de rondte. In een hoek van de aula is Mimoun Himmit met tien jongeren een liedje aan het instuderen, getiteld 'Abdelkader ya bou âalem'. Het is tijd voor raï!

Mimoun Himmit is, behalve muzikant, medeoprichter van Mobiliteit in Muziek, een bureau voor eigentijdse kunstprojecten en muziek. Een van de projecten die hij ontwikkelde is een lesprogramma, speciaal voor het VMBO, geheel gewijd aan Marokkaanse muziek. De SKVR heeft het programma opgenomen in het Cultuurtraject. Vandaag is het Hoogvlietse Einstein Lyceum de plaats van handeling. Aan het muziekfestijn dat *Van hiphop tot raï* heet nemen alle derdejaarsleerlingen deel. Zoals gebruikelijk in het Cultuurtraject bestaat het project uit een actief en een passief deel. Workshops percussie, dans of een raïmuziek maken in een band worden geleid door Mimouns collega-muzikanten. Aangevuld door nog enkele ander musici, waaronder een heuse blazerssectie, vormen ze de negenkoppige formatie NOYA. Na de workshops verzorgt NOYA een spetterend optreden in de aula van de school. Marokkaanse muziek, oud en nieuw, wordt er gemend met funk, reggae, jazz en latin. Raï als basis voor crossovermuziek. Zelfs hiphop komt er aan te pas.

Werk aan de winkel

De dansworkshop draait om een choreografie die bestaat uit een mix van moderne dansstijlen, zoals streetdance en Marokkaanse oriëntaalse dans. In de percussieworkshop wordt gespeeld op de darabouka. Oorspronkelijk een keramische trom met een geitenblaas als vel, is de darabouka tegenwoordig van aluminium, met een kunststof vel. En hoe vergaat het deelnemers aan de derde workshop? Onder Mimouns leiding formeren de jongeren een echte band. Een van de jongens legde zojuist een overtuigende auditie af en is aangesteld als drummer. Een verlegen meisje toont de gitaargrepen aan haar klasgenoot. Twee jongens staan onwennig achter het keyboard. Een ander houdt, zichtbaar verguld, een basgitaar in zijn armen. Nu nog muziek maken.

Verzet

Tijdens de workshop wordt uiteraard ook ingegaan op muzikale context. Wat is raï eigenlijk? Mimoun wijst iemand aan. "Heb jij een eigen mening?" De leerling is even van zijn apropos gebracht. Andere leerlingen, aangespoord door Mimoun, weten het wel. Uiteraard hebben ze een mening, over van alles en nog wat. "Ha, raï", zegt Mimoun, "dat betekent: ik vind." Hij legt uit dat raïmuziek een traditionele muziekstroming, ontstaan in Noord-Afrika. Voor zang is een kenmerkende rol weggelegd. De zanger vertelt in zijn lied namelijk wat hij van iets vindt en neemt daarbij geen blad voor de mond. Jongeren in Marokko blijven de raï - anno 2008 mede beïnvloed door hiphop, rock, reggae en breakdance - gebruiken om hun mening te uiten: over hun leven, hun problemen en frustraties, licht Mimoun toe. Deze muziek wordt nog steeds als een vorm van verzet gezien. De teksten gaan over de samenleving, de liefde en taboes zoals seks en alcoholgebruik. Raï is dus ook muziek van jongeren. "Misschien daarom geven Nederlandse jongeren er vrij gemakkelijk hun eigen draai aan."

Match

Adri Hilhorst, projectcoördinator bij de SKVR, is ook van de partij. Hij vertelt dat voor dit project de SKVR vooral als bemiddelaar optreedt. "Mimoun heeft dit project zelf geïnitieerd en ontwikkeld. Doordat wij het in het Cultuurtraject aanbieden, komt het in een kader te staan. Het wordt onderdeel van een programma met een groot bereik waarvan scholen weten ook dat het aan bepaalde voorwaarden voldoet. Voor een school heeft dat meerwaarde. Bovendien evalueren wij projecten en adviseren bij het kiezen van nieuwe projecten. Een project moet aansluiten bij het niveau en het referentiekader van de leerlingen. Ik zoek altijd naar een passende match."

Wat betreft de cultuurcoördinator van het Einstein Lyceum, een kleinschalige scholengemeenschap in Hoogvliet, staat het Cultuurtraject voor kwaliteit. Nel Konings, docente Duits en CKV, (co-)organiseert de culturele uitstapjes voor de bovenbouw en het Cultuurtraject in de onderbouw. Toen zij, zeven jaar geleden, op de school kwam werken, nam zij het contact met de SKVR mee de school in. "Ik werk al twintig jaar met hen samen. Met veel plezier. De organisatie van het Cultuurtraject zit goed in elkaar. Ook het contact is goed. Adri en ik nemen altijd het afgelopen jaar door en maken afspraken voor het nieuwe."

Van hiphop tot raï wordt nu voor de tweede maal op het lyceum gebracht. Het past goed bij de school, zegt Konings. "We zijn een relatief witte school en laten de leerlingen graag kennismaken met, bijvoorbeeld, Noord-Afrikaanse cultuur. Het concert in de aula maakt het mogelijk om alle leerlingen erbij te betrekken. De school ligt bovendien nogal uit de buurt van culturele instellingen. Met dit project kunnen we lekker in het schoolgebouw blijven. Wil je met 118 leerlingen de stad in, dan is je cultuurproject meteen een stuk duurder."

Behoeft

Het project is gegroeid vanuit een bestaande behoefte. Ongeveer zeven jaar geleden kreeg Mimoun een vraag van een school in Rotterdam. Of er een band kon komen spelen en of hij hiervoor CKV-vouchers kon aannemen. Voor Mimoun reden om zich te oriënteren op de werking van cultuureducatie op scholen. In eerste instantie ontwikkelde hij alleen concertaanbod. "Maar gaandeweg kwam er behoefte aan een workshop, gericht op het VMBO. Die workshops zijn, mede dankzij subsidiëring, uitgegroeid tot een totaalproject over Marokkaanse cultuur, met live muziek, een serie workshops en activiteiten, en desgewenst een eindpresentatie door de leerlingen. Dat is altijd feest." Het aanbod van kwalitatief goede projecten op het gebied van de Marokkaanse cultuur is klein, volgens Mimoun. "Daarom is het voor mij een uitdaging om goede projecten te ontwikkelen en aan te bieden. Ik wil ook graag Marokkaanse kunstenaars inzetten die hun kunst verstaan. Zo krijgen leerlingen te maken met echt getalenteerde, deskundige docenten."

Talent

"Muziek is een sociale bezigheid", zegt Mimoun tegen de leerlingen in zijn workshop. "Bij muziek maken gaat het er niet om, domweg geluid te produceren. Het gaat er om dat je samen plezier maakt. Dat je iets voelt en dat overbrengt aan elkaar." De workshop blijkt, na afloop, behalve een muzikale les een oefening in bewustwording te zijn. "Mimoun motiveerde ons echt", vindt Rob. "Hij had gelijk toen hij zei dat muziek uit het hart moet komen." Ook andere deelnemers zijn zeer te spreken over hun leermeester. Niels: "Ik denk dat het goed is als je wordt aangemoedigd. Als zo'n musicus tegen je zegt dat je het wél kunt!" Het cultuureducatieve project als broedplaats voor ontluikend talent? Graag, en zo veel mogelijk, als het aan Nel Konings ligt. Het Einstein Lyceum stimuleert zelf talent, bijvoorbeeld door elk jaar, in maart, talentenavonden te organiseren. Projecten uit het Cultuurtraject leveren een substantiële bijdrage. "Ik merk dat de meeste leerlingen in de vierde tamelijk ver zijn in de ontdekking van eigen creativiteit. Ze zijn ook al een eigen smaak aan het ontwikkelen. Wat ik wil bereiken is dat leerlingen die in het vierde jaar met CKV beginnen, niet met de oren staan te klapperen als er een kunstzinnige term valt. Van het woord raïmuziek staan ze in ieder geval niet meer te kijken."

Sergej, die eerder auditie deed voor een plekje achter de drumkit, heeft vandaag het licht gezien: "Ik wist niet dat ik zo'n goede drummer was."

Geschiedenis

dat ben je zelf

8

Op www.beeldfabriek.org/www ontvouwt zich de verborgen geschiedenis van Rotterdam en haar bewoners. In een virtuele vitrinekast zijn voorwerpen van over de hele wereld verzameld. Een pak kaarten, een paar oorhangers, een homecomputer uit 1983, elk object vormt aanleiding tot een eigen verhaal over familie, over vroeger. Wie ben ik? Waar kom ik vandaan?

Paul van de Laar: “Oorspronkelijk niet uit Rotterdam te komen is bijna Rotterdamser dan hier te zijn geboren.”

De website wordt sinds 2004 gevuld met resultaten uit het project *WWWWW, Rotterdam, mijn ID*. Al meer dan duizend jongeren uit Rotterdam kregen uit grootmoeders linnenkast of vaders bureaulaasje een dierbaar object mee naar school. De leerlingen gaan in het erfgoedproject op zoek naar het verhaal achter het voorwerp. Ze leren vragen stellen om vervolgens te kunnen vertellen wat hun speurtocht heeft opgeleverd. Wat betekent dit object voor mij? Een gedroogd vruchtje, een vergeelde foto, een bril die allang uit de mode is. Kleine voorwerpen leiden naar grote onderwerpen. Migratie, oorlog, gezelschap, verwantschap, identiteit. Maar ook naar een zoekgeraakte tante.

Indonesische minstrel

Zo is er het verhaal van Joey de Fretes. Beyond the reef, where the sea is dark and cold, my love has gone... We horen de zangerige slidegitaar van The Royal Hawaiian Minstrels. Joey vertelt over het zwartwitfotootje van deze band, dat hij van huis heeft meegenomen. “Rond 1930 zijn mijn vaders opa en mijn vaders oudoom met een band begonnen. Op de foto zie je de oom van mijn opa. Ik leer zelf ook gitaar spelen: Indorock. Ik heb Indonesisch bloed van mijn vader en mijn opa. Ik zou best een keer naar Indonesië willen om het huis van mijn opa te zien. Iedereen zegt dat het er heel erg is veranderd, dus ik hoef daar niet te wonen. De oom van mijn opa is trouwens uitgeroepen tot de beste Hawaiian gitarist ter wereld.” Joey gaat gitaar spelen, net als zijn opa’s oom. Misschien gaat hij wel op reis met zijn eigen band, beyond de Rotterdamse haven, waar de zee ook koud en donker is.

Familie

Rotterdam, mijn ID beslaat in totaal vier lessen. In de eerste les bekijken de leerlingen met hun docent de website met voorwerpen en verhalen. Ze lezen en luisteren. In de tweede les komen Henk Weltevreden en Cornelis Pons in de klas. Henk is radioprogrammamaker, filosoof, reiziger en schrijver. Cornelis is journalist, docent journalistiek aan de Hogeschool van Utrecht en muzikant. Ze vertellen over hun familiegeschiedenissen, beginnend bij hun eigen dochters. Cornelis heeft een dochter, zij heet Elena. Elena heeft een Spaanse opa. Henk is pleegvader van Naomi. Zij werd in Nederland geboren, maar haar moeder kwam uit Congo. Naomi is haar familieleden kwijt en wil, zo schreef ze op een briefje, het liefst van alles weten hoe het met ze is. Met de foto van de opa van Elena en het briefje van Naomi vertellen Cornelis en Henk hun familie verhalen. Henk: “Dan gaan de oogjes glanzen. Ze krijgen zin om zelf te gaan zoeken.”

Journalistiek

Vervolgens krijgen de leerlingen de opdracht om thuis een voorwerp te kiezen en familie erover uit te horen. Cornelis vertelt: "Dat voorwerp nemen ze mee naar de derde les. Ze kunnen ook relevante muziek meebrengen, als mp3 of op cd. We worden geassisteerd door beeldend kunstenaar Marieke Haandrikman. Zij zet met de leerlingen de voorwerpen op de foto. Dan openen de jongeren Word en beginnen ze aan hun verhaal. Ik begeleid ze bij het schrijven. Technieken van het journalistenvak worden gebruikt om de kinderen snel tot een goed resultaat te leiden. Wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe. Dit zijn de belangrijkste vragen, de pijlers van je artikel." Is het relaas klaar, dan zetten Henk en Cornelis de resultaten in het contentmanagementsysteem van de site: <http://www.beeldfabriek.org/www/random.php>

Voodoo

Henk heeft zijn opnameapparatuur geïnstalleerd. Wie dat wil, kan in plaats van schrijven, in een ander lokaal, zijn verhaal vertellen voor de microfoon. Er is dan wel een kans dat je op de radio komt. Elke maandagochtend laat Henk namelijk een projectinterview horen op Radio Rijnmond. Cornelis brengt Sholaiska en Vrisalie binnen: ze hebben een boeiend verhaal dat zich waarschijnlijk goed leent voor een opname. Het gaat over hun oom, die volgens hen in verdachte omstandigheden is overleden. De dames hebben een gouden ketting bij zich, die door de bewuste oom is gedragen. Henk maakt eerst een foto van de meisjes, én een foto van de ketting. "Onze oom stierf aan kanker, maar kreeg deze ziekte op een oneerlijke manier. Zijn vrouw", zo vertellen de meisjes, "heeft spul in zijn eten en drinken gedaan en naalden in een pop gestoken. Ik kwam die tante tegen; haar blik deed mij enkele meters achteruit vliegen." Sholeiska zegt dat ze nu duidelijk onder invloed van haar tante staat en op moet passen. Sholeiska is katholiek geworden. Henk vraagt of er een anti-voodoo-methode bestaat. Sholeiska denkt van niet. Zou Jezus dan niets tegen voodoo kunnen doen? "Ja", denkt Sholeiska, "als-ie er op tijd bij zou zijn, wel. Maar het is al te laat; onze oom is al dood." Wraakgevoelens hebben de meisjes niet. Ze willen niet afdalen tot het niveau van de voodootante en houden het bij bidden.

Wat te bewaren?

Historicus Paul van de Laar, Hoofd Collecties van het Historisch Museum Rotterdam ondersteunt het project en de achterliggende gedachte van harte. Op de website vertelt hij over het belang van archivering van familiehistorie. Van de Laar is enthousiast over dit project, om twee redenen. Het levert nieuwe egodocumenten op voor historici en werpt licht op Rotterdamse familiegeschiedenissen, dikwijls migratiegeschiedenissen. Ten tweede maakt het project hem en andere historici duidelijk welke objecten zij nu kunnen verzamelen met het oog op de toekomst van de collectie. De kinderen van deze leerlingen komen straks naar het Historisch Museum Rotterdam. "En dan willen we graag voorwerpen kunnen laten zien die betekenisvol waren voor hun ouders."

Identiteit

Het project loopt sinds 2004. Hoe is het er gekomen? Cornelis: "Henk en ik kennen elkaar al lang. In gesprek met Siska Diddens, projectcoördinator Beeldend en Taal voor het voortgezet onderwijs en Lodewijk Ouwens, coördinator Literatuur, beiden van de SKVR, bedachten we een nieuw project. Iets met ballen. Een project waarin de ingewikkelde samenstelling van de samenleving centraal staat en dat persoonlijke betrokkenheid van kinderen in de hand werkt. Aan een dergelijk initiatief was behoefte. Dat 'identiteit' de spil zou zijn waaromheen de educatieve activiteiten draaien, was onmiddellijk duidelijk."

Voor veel Rotterdamse kinderen gaat het begrip 'identiteit' gepaard met vraagtekens. Cornelis: "Ze worden hier 'allochtoon' genoemd, maar als ze met hun ouders op vakantie gaan naar het land van herkomst, worden ze óók 'anders' gevonden. Meisjes dragen nagellak en kijken niet naar de grond... Dat is echt Nederlands, om iemand recht in zijn smoel aan te kijken." Ook de wortels van 'autochtone' Rotterdamse kinderen liggen vaak elders. Hun voorouders kwamen uit Delft, Brussel of misschien wel Barcelona."

Is het project gestoeld op een bepaalde visie op cultuureducatie? Nee, antwoorden de heren gekscherend. "Ik ben gewoon vroedvrouw", zegt Cornelis. Henk: "Het verhaal zit er al in, wij trekken het er uit."

Wortels

Identiteit is onlosmakelijk verbonden met oorsprong. Volgens Henk en Cornelis helpt het project jongeren zich bewust te worden van hun wortels. Zodat ze meer van hun thuisomgeving gaan begrijpen. Zo was er een meisje dat er achter kwam dat haar opa een hongerkind was in de Tweede Wereldoorlog. "Nu snap ik waarom ik bij opa altijd mijn bord helemaal moet leegeten." Henk: "We merken dat veel kinderen niet precies weten wie ze zijn. Ze hebben 'onduidelijke' wortels. De vervreemding die hieruit voortkomt kan leiden tot psychische problemen. Hier gaan we binnen het kader van het project uiteraard niet te diep op in."

Maar toch. Het motief om dit erfgoedproject op deze wijze gestalte te geven. "Je laat jongeren zien: cultuur, geschiedenis, dat ben je zelf. Je kunt jezelf in cultuuruitingen terugvinden, je vormt een netwerk met anderen die deze uitingen - vormen, talen, gewoontes, ideeën - met je delen. Op de site kun je allerlei dwarsverbanden leggen, door te zoeken op landennamen, op soorten voorwerpen." Cornelis: "Helaas kunnen we nog niet alle kinderen deel laten uitmaken van dit kruispunt van culturen." Niet iedereen mag meedoen. "Sommige ouders hanteren een internetverbod voor hun dochters. Dat is jammer."

Cornelis en Henk hebben de opnameapparatuur weer ingepakt en de computers uitgezet. De heren vertrekken, elk in een andere richting. "Zeg man, ik GGa je ZZien." De vroedvrouwen spreken al aardig Rotterdams.

Nova College Slinge

Het Nova College koos bewust voor het Cultuurtraject. Betty van der Lans, cultuurcoördinator op deze VMBO-school, vertelt: "Behalve aan WWWWW deden we ook mee aan Meekers Dans, een project in het Las Palmas Fotomuseum en een project over wereldmuziek op het Zuidplein. We kozen dit project erbij omdat het belangrijk is dat leerlingen leren presenteren, een toelichting kunnen geven op een object, een verhaal kunnen houden over hun identiteit. Sommige leerlingen vinden 'een internetproject' aanvankelijk niet leuk. Maar bedenken ze eenmaal dat ze juist dankzij dat internet iets aan hun oma kunnen tonen, dan verandert hun mening op slag."

Moderne Dance

van heel dichtbij

9

Op de vloer zijn zes vlakken van zo'n drie bij drie meter afgeplakt met witte tape. In een van de voorste vlakken dansen een man en een vrouw een kort duet. Nog voordat hun lichamen zijn verstilld, begint in een ander vlak een solo. Vanaf de tribune kijken een stuk of veertig kinderen geboeid toe. Hier spreekt het lichaam.

Make Dance Work is een project voor het voortgezet onderwijs dat al zeven jaar deel uitmaakt van het Cultuurtraject. Belangstelling van scholen is er volop, elk jaar weer. Wie meedoet, beleeft iets bijzonders. Samen met Dance Works Rotterdam heeft de SKVR een workshop ontwikkeld van ongeveer tweeënhalf uur waarin brugklassers ervaren hoe een choreografie tot stand komt. Centraal in het programma staat een interactief spel, dat wordt voorafgegaan door een introductie op het gezelschap. Hoe ziet het leven van een danser er uit?

"In je eigen land ben je op jonge leeftijd begonnen met een dans- of balletopleiding", vertelt Jessica Larbig, een van de vaste dansers van Dance Works Rotterdam. "Vanaf je elfde heb je een vooropleiding gevolgd en vanaf je achttiende breng je de hele dag op de dansacademie door. Ben je afgestudeerd, dan ga je op zoek naar werk. De meeste dansers van Dance Works Rotterdam hebben auditie gedaan. Ze zijn gekozen uit honderden dansers. We treden bijna elke dag op, overal in Nederland. Aan het eind van het jaar ook in het buitenland. 's Ochtends doen we oefeningen om onze lichamen soepel te houden, 's middag oefenen we de passen en bewegingen en 's avonds is de uitvoering."

Het verhaal maakt indruk. Jessica praat goed Nederlands, merkt een leerling schrandere op. "Veel dansers gaan na een paar jaar naar een ander gezelschap", vertelt ze "en komen dan weer in een ander land terecht. Daarom praat je in de danswereld vaak in het Engels met elkaar. Maar het is natuurlijk fijn om de taal te kennen van het land waar je woont."

Regels van het spel

"Welke frase?", vraagt Jessica, wijzend naar een whiteboard. "Uhm, nummer twee, en ze moeten met hun gezicht naar de voorkant beginnen." Een van de leerlingen van de Lucia Petrus MAVO heeft zojuist gevraagd of twee dansers een duet in het vlak rechtsvoor willen dansen. Door dansers aan te wijzen en in een van de zes vlakken te plaatsen, hen een startpositie mee te geven en een van de afgesproken frases of een improvisatie te laten dansen, timmeren de leerlingen stap voor stap een choreografie in elkaar. Ook bepalen ze of de dansers na 8, 16 of 24 tellen beginnen. Zo ontstaan spelenderwijs zes stukjes die tezamen een compositie vormen. Elk stukje wordt eerst voorgedanst - de leerlingen kunnen eventueel iets veranderen. Is de puzzel af dan volgt een complete uitvoering. Twee maal zelfs, op verschillende soorten muziek, zodat duidelijk wordt hoe bepalend muziek is voor de sfeer van het stuk. Al met al geeft het spel, hoewel er regels zijn, veel ruimte voor variatie.

Artistiek leider/choreograaf Ton Simons:

"Het is niet zo dat we een kleuterspelletje hebben gemaakt, een slap aftreksel van de werkelijkheid.

De bouwstenen waarmee ze mogen spelen, zijn elementen uit onze voorstelling. Ze zijn bezig met serieuze moderne dans."

Artistiek leider/choreograaf Ton Simons:

“Dat de dansers en ik komen kijken naar wat de jongeren hebben gemaakt, maakt het extra spannend. Het is al heel wat om in een vreemd gebouw op een echte dansvloer voor al je klasgenoten een stukje dans op te voeren.

Onze aanwezigheid werkt als een extra impuls. En wat een enthousiasme, wat een geestdrift komt er dan in zo’n middag omhoog. Soms komt er na afloop iemand naar me toe: mogen we auditie komen doen, meneer?”

Heel anders

Nabila en Ceren vonden het allemaal best spannend. Ceren: “Ik dacht van tevoren dat het saai zou zijn. Op school zei iedereen dat we ballet zouden doen. Maar dit is heel anders.” Nabila had er wel zin in: “Ik houd van dansen. Thuis dans ik veel. Op Marokkaanse, Turkse, Engelse en Nederlandse muziek. Alles eigenlijk.” Wat ze hebben gedaan? Nabila somt op: “Naar de dansers gekeken, daarna oefenen. Even pauze en wat drinken. We waren wel moe. Daarna met je eigen groepje pasjes verzinnen. Ik wil best zelf danser worden, maar het zal niet lukken. Ik vind mezelf niet zo goed.” Ceren vond het heel mooi om de dansers te zien. “Maar ik zou niet zelf danser willen zijn, ik zou nooit iets voor een publiek willen doen.”

Artistiek leider/choreograaf Ton Simons:

“Het is geen eenrichtingsverkeer. De dansers pikken op of een groep met veel energie meedoet, dat stimuleert hen natuurlijk. Ze merken het ook als het bijvoorbeeld Ramadan is. Dan zijn de scholieren soms sneller moe en is het aan de dansers hen extra energie te geven. Wat de dansers bijzonder aanspreekt is de directe interactie. Als ze in een theater optreden, wordt er pas na afloop geklapt. Nu maken ze één beweging en vliegen er meteen ‘oh’s en ‘ah’s door de zaal.”

‘Dat heb ik toch maar even gedaan’

Jessica Willems en Deborah Donker pakken hun spullen. Zij werken vaker als freelance dansdocenten in het Cultuurtraject. Het zit er op voor vandaag. “Wat het, behalve de inzet van de jongeren, voor ons erg leuk maakt, is de feedback van docenten”, vertelt Deborah. “Die zijn erg enthousiast. We horen vaak dat degenen die in de les niet tot de uitblinkers behoren, hier juist tot grootse daden komen. Voor docenten kan dat verrassend, zelfs ontroerend zijn.”

“Ze kunnen een kabaal maken, maar ze kunnen er ook honderd procent voor gaan”, vult Jessica aan. “Deze workshop houdt meer in dan een ontmoeting met de kunstvorm ‘dans’. Eerst kijken ze vol verbazing naar de dansers, om vervolgens zelf een werkstuk te realiseren. Ik zie ze heel voldaan weggaan, met zo’n houding van ‘dat heb ik toch maar even gedaan’.”

Deborah vertelt dat de SKVR ook met andere gezelschappen samenwerkt, zoals Conny Janssen Danst en het Scapino Ballet. “Dit choreografiespel is typisch Dance Works Rotterdam. Ton Simons heeft veel affiniteit met het werk van Merce Cunningham en dat zie je terug in de opbouw van frasen in zes vlakken, waarbij de scholieren een willekeurige volgorde mogen bepalen. Die benadering geeft hen ruimte om deel te nemen aan het maakproces, en dat is ontzettend leuk.” Jessica knikt. “Dat het hele programma zo’n mooi sluitend geheel vormt, is absoluut dankzij de solide samenwerking. De SKVR en Dance Works Rotterdam doen dit al vanaf het schooljaar 1999/ 2000. De workshop is het resultaat van jarenlange finetuning. De onderdelen zijn steeds beter afgestemd op het doel.” En dat is? “Een kunstvorm die zich op grote afstand bevindt, dichtbij brengen. Dat is de grote waarde van dit project. Als ik bij de SKVR een meisje tegenkom dat zegt: ‘Ha die juf, ik ken u nog van die dansles’, weet ik: de ontmoeting hier was het begin van meer.”

Mag ik, mag ik?

Nico de Koning, docent aan de Lucia Petrus MAVO, gaat regelmatig met een klas naar film- en theatervoorstellingen. Het liefst ziet hij die gekoppeld aan activiteiten. “Een afwisselend en strak geregisseerd programma zoals we dat vandaag krijgen voorgeschoteld, met een inleiding, een spel en fysieke activiteit, werkt heel goed. Het houdt de kinderen op verschillende manieren bezig.” Er is weinig ruimte om te verslappen, dat helpt. “Leerlingen moeten goed meedoen en opletten. Op school krijgen ze namelijk ook nog een verwerkingsopdracht voor een cijfer.” Voor de sommige kinderen is de fysieke inspanning behoorlijk pittig. “Maar als ze hun best doen, dan zijn we tevreden.”

Deze klas gaat er twee tot drie keer per jaar op uit, licht Nico toe. “Van mij mag de frequentie best omhoog, naar vijf of zes keer. Helaas laat het drukke bestaan op een kleine school als die van ons dit niet toe. Het kost tijd om de leerlingen voor te bereiden en te begeleiden.” Op de Lucia Petrus MAVO zetten twee docenten zich gelukkig structureel in voor de culturele ontwikkeling van leerlingen. “Docenten met een gouden randje”, aldus Nico. “Al voor de grote vakantie plannen ze wat er op cultureel gebied gaat gebeuren. Een van hen, mevrouw Bendijk, werkt veel met opdrachten in de vorm van toneelspel. Zij heeft zelf aan de toneelschool gestudeerd, dus beschikt over vaardigheden die wij, ‘gewone’ docenten, niet vanzelfsprekend in huis hebben.” Met haar aanpak weet ze de kinderen te raken, vertelt hij. “Ik weet nog goed dat ik het zelf, als leerling, best lastig vond om voor de klas te staan. Bij ons zitten ze te springen: mag ik, mag ik? Dat zegt wel iets over de invloed van de docent.” Bijkomend voordeel is dat wanneer gastdocenten de school bezoeken, ze te maken krijgen met een publiek dat openstaat voor de confrontatie met cultuur. “Het aardige is dat we het niet alleen over culturele vorming hebben. Die actieve, participerende houding komt de leerlingen straks, wanneer ze veel zelfstandiger moeten zijn, heel goed van pas.”

Kalverliefde

voor de
kunst

10

Vertumnus en Pomona, Orpheus en Eurydice.

Geliefden van mythische proporties wier verhaal talloze malen is afgebeeld. Zoals in schilderijen van Paulus Moreelse en Jacopo del Sellaio. In Museum Boijmans Van Beuningen vormen deze en andere doeken over de liefde de aanleiding tot een ontmoeting tussen de kunst van het beeld en de kunst van het woord. Hoe oude meesters en jongeren de liefde delen.

Het is een barok tafereel. Een vrouw, op één vliedun lendendoekje na naakt, glijdt van een wolk af, naar een pezige man toe, terwijl ze met haar rechterarm gebaart naar twee pauwen achter zich. Haar rechervoet heeft ze zojuist naast een onthoofd mannenlichaam gepland. Met haar linkerhand staat ze op het punt een oogbol aan te nemen uit de hand aan de uitgestrekte rechterarm van de man die, gezeten op een rood gewaad waarvan een plooi zich fortuinlijk tussen de dijen heeft genesteld, de ogen uit een voor hem gelegen hoofd aan het verwijderen is. Dit is Juno ontvangt de ogen van Argus van Mercurius, van Hendrik Goltzius, uit 1615.

Zet

Een beetje gymnasiast weet dat we ons bevinden in de wereld van de Olympische goden en hun al te menselijke gedragingen. Een enkeling bladert in gedachten door de Metamorfosen van Ovidius. Maar wat moet de gemiddelde veertienjarige hiermee? Die heeft toch een spelcomputer, sms't zich de blaren op de duimen en brengt de rest van de tijd surfend, chattend en gamend op internet door?

Het lijkt allemaal mee te vallen. De jeugd van tegenwoordig woont niet permanent op een andere, digitale, planeet. De jeugd van tegenwoordig is in staat om aandachtig en belangstellend naar een schilderij uit de zeventiende eeuw te kijken. Maar een duwtje, of liever een flinke zet, in de goede richting is nooit weg.

Het project Colors of Love, waaraan Museum Boijmans Van Beuningen en de SKVR al vijf jaar samenwerken, geeft die flinke zet. Het behelst een veelzijdige introductie op de collectie van een van Rotterdams grootste kunsttempels, daagt jongeren uit om vanuit hun eigen belevingswereld thematisch geselecteerde voorbeelden uit de collectie te bekijken door twee kunstdisciplines met elkaar te verweven, en zet ze aan om zelf met woord en beeld een werk te scheppen. Deelnemers gaan met een flinke stapel indrukken én een eigen kunstwerk naar huis. En dat allemaal in drie uur tijd.

Kruising

“We nemen de liefde als uitgangspunt”. Liesbeth Slats, projectcoördinator van de SKVR, denkt na: “Zo is het begonnen, vijf jaar geleden.” Aan de formule is tussentijds wel gesleuteld, vertelt ze, want de oorspronkelijke opzet bleek teveel van het goede. “Samenwerking tussen het museum en de SKVR kent een langere geschiedenis. Maar in het kader van het Cultuurtraject stond ons destijds duidelijk een kruising van disciplines voor ogen, met beeldende kunst - de collectie van het museum - als uitgangspunt.”

Hoewel het project al gelijk in twee delen uiteenviel, een rondleiding en een workshop, was het tweede stuk erg bewerkelijk. “Aanvankelijk speelde het project zich op twee locaties af. Een programma in Museum Boijmans Van Beuningen werd gecombineerd met een workshop in de Beeldfabriek. De climax bestond uit een ware poëzieshow. In de aula van het museum verzamelde zich een groot gezelschap van scholieren die op onze uitnodiging naar het werk van hun medeleerlingen kwam kijken en luisteren. De theatergroep Young Stage voerde eerst een stuk op en er kwamen zelfs breakdancers aan te pas voordat de leerlingen hun teksten voordroegen en hun collages presenteerden. Een wel erg intensieve en kostbare manier van verwerking, ook voor de scholen. We hanteren nu een eenvoudiger opzet.”

Aanknopen

Het museum is voor de meeste scholieren onbekend terrein, over een oude meester praten is evenmin dagelijkse kost. Liefde is een aansprekend thema, maar hoe maak je een koppeling met serieuze kunst en kunstbeschouwing? “Door het geen ver-van-mijn-bedshow te laten zijn”, antwoordt Marleen Rozenbrand, freelance kunstdocent van de SKVR. “Je zoekt naar herkenning, bijvoorbeeld door iets in het algemeen te vertellen over liefdesverdriet. Je vindt een gemene deler en dan komt er iets op gang.”

Om bij het begin te beginnen... een klas komt naar het museum toe. Marleen: “Daar staan twee vakdocenten klaar die, na een korte introductie en uitleg van het thema, de leerlingen in twee groepen van circa vijftien leerlingen rondleiden langs twee of drie schilderijen die refereren aan een liefdesverhaal.” De rondgang is interactief, dat wil zeggen, wij stellen stimulerende vragen en er is ruimte voor gesprek over het kunstwerk en het thema. Het thema wordt breed opgevat: liefde voor familie, voor vrienden, voor goden, huisdieren en liefdesverdriet: het zit er allemaal in.”

Op een schilderij van Moreelse staat de mythe van Vertumnus en Pomona afgebeeld. Vertumnus heeft in verschillende gedaanten getracht het hart van Pomona te veroveren. Zonder resultaat. Bij wijze van nieuwe poging bezoekt hij haar als oude vrouw en prijst zichzelf aan als uitermate geschikt huwelijkspartner. En jawel, wanneer hij vervolgens voor Pomona's ogen zijn ware gestalte in al zijn jeugdige goddelijkheid onthult, geeft ze zich gewonnen.

“We vertellen het verhaal en maken het breder”, aldus Marleen. “Wat doe je als je iemands hart wilt winnen? Trek je mooie kleren aan? Verander je iets aan je uiterlijk? Probeer je grappig of charmant uit de hoek te komen?” Het is een platte benadering van een kunstwerk, vindt Liesbeth, het gegeven wordt letterlijk uitgebeeld. “Maar juist die algemeenheid maakt het mogelijk om het over iets te hebben dat in wezen heel persoonlijk is. Vanuit die algemeenheid kom je in gesprek, op een voor toch al zo zelfbewuste jongeren veilige manier. En door te vertellen, interpreteren ze wat ze zien.”

Gedichten

Stilstaan bij een schilderij heeft in dit project een tekstuele dimensie. Er zijn verschillende manieren om vergelijkbare indrukken uit te drukken, legt Liesbeth uit. Beeldende kunst is er één, poëzie is een ander. Een relatie aangaan met de uitbeelding van een mythologisch liefdesdrama is niet vanzelfsprekend. “Als het werk zich buiten jouw beleving bevindt, blijft het iets vreemds. Door een schilderij te beschouwen aan de hand van een gedicht dat iets zegt over wat er te zien is, door anderzins woorden als toelichting op het beeld te gebruiken, vind je aansluiting. ‘Aha, dus daar gaat het over, nu zie ik het, nu begrijp ik het.’ Als je dat bereikt, wordt kunst met een grote K opeens interessant. Iets om te ontdekken in plaats van met een grote boog omheen te lopen.”

‘Gedicht’ is in dit geval een breed begrip. Marleen betoogt dat een liedtekst van Lange Frans & Baas B soms meer voor de hand ligt dan een literair gedicht. “Het gaat erom dat een leerling zelf een verband kan leggen. We richten de blik van de kijker: door een tekst te koppelen aan een beeld, krijgt dat beeld een bepaalde betekenis.”

Op pad

Op de gezamenlijke rondleiding volgt een vergelijkbare exercitie, maar dan met een gedicht als uitgangspunt. In tweetallen gaan leerlingen met een zelfgekozen tekst op pad: op zoek naar een passend schilderij. Een avontuur op zich. Marleen: “Een gedicht kiezen brengt vragen met zich mee. Waar gaat die tekst over? Wat betekent het voor mij? Daar moet je samen uitkomen.” Een combinatie van denkwerk en kunst kijken op een luchtige manier. “Ze zien ook nog eens een groot deel van het museum zonder dat ze zich daar bewust van zijn. Dat is mooi meegenomen.”

De resultaten worden plenair gepresenteerd. “Leerlingen komen met onvoorbereide, dus spontane, eerlijke keuzen. Die kunnen ze heel goed uitleggen aan de anderen. Soms gaat het om de sfeer in een schilderij, soms om het kleurgebruik. Soms is het onderwerp van het schilderij zelf iets om aan te haken. Zo maak je, door de ogen van de anderen, kennis met verschillende werken uit de collectie.”

Kunstlab

In het volgende programmaonderdeel, een workshop van anderhalf uur lang, wordt de zaak omgedraaid. Aan de hand van een format schrijven de scholieren zelf een gedicht. Over de liefde. Dit gebeurt in het kunstlab van het museum, een speciale workshopruimte, waar de SKVR zestien laptops plaatst. "Ons mobiele computerlab", verduidelijkt Liesbeth. "Het format is gemaakt door een schrijfdocent van de SKVR, Bianca Boer, en bestaat uit een aantal vragen bedoeld om de dichters op gang te helpen door een bepaalde herinnering naar boven te halen en te beschrijven. Onderwerpen lopen uiteen van een gebroken hart tot liefde voor Allah. Deze lezen ze aan elkaar voor, niet zelden gevolgd door een spontaan applausje van de medeleerlingen. Zo persoonlijk en aangrijpend als sommige gedichten zijn, dat is echt ongelooflijk. Zelfs de schooldocenten die deze jongeren toch frequent meemaken, zie je soms met een brok in hun keel." Stap twee is de selectie van een beeld dat bij de tekst past. Uiteindelijk worden tekst en beeld op sheets uitgedraaid en samengevoegd tot een poëzieposter. "We hebben een beeldbank met zo'n vijftig reproducties", verklaart Marleen. "Dat je werken tegenkomt die je zojuist in het echt hebt gezien, maakt het des te interessanter." Ze vertelt dat leerlingen zich opeens heel bewust kunnen zijn van het feit dat ze een eigen werkstuk maken. "Er komt nu ook vormgeving bij kijken en dan worden ze heel secuur. Typefouten moeten gecorrigeerd, typografie is heel belangrijk en de verhouding tussen tekst en beeld krijgt veel aandacht: het moet er wel mooi uitzien!" Het resulterende werkstuk is eenvoudig, maar helemaal eigen. "Ze zijn er ook trots op, omdat het uit henzelf komt." Alle resultaten gaan mee in een map. "Soms gebruikt de docent ze eerst op school, soms krijgen de leerlingen hun werk direct mee naar huis. De school krijgt in ieder geval een cd met alle werken mee."

Stukje museum

In vijf jaar tijd is het project geworden zoals het moet zijn. "De ruis is eruit", geeft Liesbeth aan. "Dat het hele verhaal zich op één locatie afspeelt, is pure winst. Dat komt de samenhang tussen de onderdelen allen maar ten goede." Ook inhoudelijk staat het als een huis. "De kracht van het project zit hem in de herhaling. Doordat je steeds weer een verband legt tussen beeld en woord, ga je relaties aan met verschillende kunstwerken. Door tegenover de beeldende kunst een andere discipline te zetten en door aan te sluiten op de belevingswereld van de jongeren, hebben we een manier gevonden om een 'hoogdrempelige' kunstcollectie toegankelijk te maken. Kijk, als je voor de eerste keer in je leven een museum binnenkomt en bijna drie uur later weer buiten staat met een kunstwerk in handen waarin je jouw gevoelens of ideeën over liefde hebt verwerkt, dan is er iets gebeurd. Misschien dat je nog eens terug komt, om een tijdje naar dat ene schilderij te kijken. Misschien dat je nieuwsgierig bent geworden naar andere musea. Misschien dat je vaker je gevoelens of ideeën probeert op te schrijven. Misschien ook niet, dat maakt niet uit. Je neemt in elk geval een stukje museum met je mee."

Fred van Ommen, directeur Christelijke Basisschool Het Waterschip: “We hebben met een enquête eens gepeild in hoeverre onze scholieren van huis uit in aanraking komen met kunst en cultuur. Teleurstellend, zo weinig als er op dit vlak wordt gedaan. Wat ontzettend belangrijk is het dan dat de school voorziet in een vorm van cultuureducatie.

Het Cultuurtraject maakt dat mogelijk, ook voor een school in Pernis die niet altijd het budget heeft om met groepen op pad te gaan. Ik krijg gelukkig de gelegenheid om te kiezen voor activiteiten op school, als dat beter uitkomt. Die keuze heb ik elk jaar opnieuw, ik maak er graag gebruik van.”

Betty van der Lans, cultuurcoördinator Nova College Slinge: “De SKVR biedt een goed gestructureerd aanbod waarbinnen de leerlingen zowel passief als actief bezig zijn. Juist het aanspreken van de eigen creativiteit werkt goed voor onze leerlingen. De concentratiespanne is kort. Een half uurtje rondkijken in een museum lukt; langer heeft geen zin.

Verwerkingsmomenten met vragen of opdrachten bieden dan uitkomst. De kunstdocenten, die de SKVR inhuurt, hebben dit soort knowhow - ze stemmen het aanbod goed af op hun publiek. En zijn ze nog wat onervaren, dan zijn ze in elk geval zeer flexibel.”

